

SZERENC S

TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYV

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés, köszöntő.....	2
2. Szerencs bemutatása, általános településképi, településkarakter.....	3
3. Örökségünk.....	15
A város rövid története.....	15
Szerencs országosan védett műemlékei.....	16
Természeti örökségünk.....	26
Településképi jellemzők.....	36
4. Eltérő karakterű településrészek Szerencsen.....	41
Településközpont kisvárosias terület.....	42
Településközpont kertvárosias terület.....	53
Településközpont falusias terület.....	54
Intézményterület, iparterület.....	56
Pincés terület.....	59
Kertvárosi terület.....	61
Falusias terület.....	63
5. Építészeti útmutató.....	64
Telepítés.....	65
Méretek, arányok.....	67
Tetőforma, tetőfedés.....	68
Anyag és színhasználat.....	70
Ajtók, ablakok.....	71
Kerítés, kapu.....	72
Napjaink kihívása.....	72
6. Jó példák	76
7. Utcák, terek, zöldterületek	82
8. Hirdetések, reklámtáblák.....	92

1. BEVEZETÉS, KÖSZÖNTŐ

TISZTELT SZERENCSI LAKOSOK!

A fenntartható fejlődés elve megköveteli az élet minden területén, hogy a természeti erőforrások használata a környezeti elemek minőségének, értékeinek megőrzésével, javításával járjon együtt.

Az ember a környezetét a kezdetektől fogva alakította, formálta szükségleteinek megfelelően, a használati szempontú környezetalakításhoz azonban már évezredek óta kapcsolódnak esztétikai szempontok is, mely eredményeként szűkebb és tágabb környezetünkben mind a természeti, mind az épített környezet alakítása során sok értéket, gazdag örökséget hagytak ránk elődeink.

Az építészet a környezet használati és esztétikai szempontok szerinti átformálásával, átalakításával hozzájárul életterünk teljesebbé, egészségesebbé és szebbé tételéhez.

Az épített környezet a település társadalmi gazdasági helyzetének alakulásával folyamatosan változik, ennek történeti áttekintésével jól nyomon követhető, hogyan érte el városunk jelenlegi arculatát.

Egy település építészeti arculatát a település szerkezete, az épületek, a közterületek és műtárgyak, a terep és tájalakítás határozza meg, és a tér- és tömegalakítás mellett nagy jelentősége van benne a részleteknek, színeknek és anyaghasználatnak is.

A településképi alakulásának áttekintésével felmérhető az az örökség, melyet a jelenkor feladata megvédeni annak érdekében, hogy tovább adhassuk utódainknak, egyúttal a jó példák segítséget nyújtanak abban, hogy mi is képesek legyünk környezetünket úgy alakítani, hogy arra az utánunk jövő nemzedék értékes örökségként tekinthessen.

A képekkel illusztrált településképi arculati kézikönyv célja, hogy a település bemutatásával, értékeink megismertetésével nyújtson segítséget környezetük esztétikus alakításához.

Példákat sorakoztat fel, segítséget és útmutatást nyújt az építés során olyan kép kialakításához, mely illeszkedik a környezethez, pozitívan befolyásolja azt.

Iránymutatást ad ahhoz a közös munkához, melynek mindenki részese, az is aki építi, alakítja környezetét, az, aki őrzi a ránk bízott örökséget, és az is aki szemlélője a településképi alakításának.

Szerencset Önökkel, Önökért építjük.

Szerencs, 2019. 01. 22.

Nyiri Tibor
polgármester

2. SZERENCSCS BEMUTATÁSA

általános településképi, településkarakter

Szerencs város, a "Hegyalja kapuja" az Észak-Magyarországi régióban, Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, változatos földrajzi tájak találkozásánál, a Nagyalföld és a Zempléni-hegység – előterében fekszik. Keleten a Szerencs-patak és a Zempléni-hegység peremlépcsős hegységéje, délen a Taktaköz jelenti a természetes határát.

Szerencs történetére írásos emlékek alapján a XII. századig visszamenőleg lehet következtetni, egyéb pl. régészeti leletek alapján azonban igazolható, hogy a honfoglalás óta folyamatosan lakott település. Fejlődését meghatározta, hogy itt haladtak át az Alföldet a Felvidékkel összekötő kereskedelmi utak. Ez a települést a XVI-XVIII. századra jelentős kereskedelmi, védelmi, később gazdasági központtá emelte.

Szerencs és környékének helyzete többször változott abból a szempontból, hogy a Tokaj-hegylajai borvidékhez tartozónak tartották-e. Még egy 1641. évi szőlőrendtartás 13 felsorolt hegylajai települése között ott olvashatjuk Szerencs nevét. Az 1737. évi királyi levonat azonban, amely először minősíti zárt termőtájú a Hegyalját, már nem említi Szerencset és a környező falvakat. A XVIII. században a mezőváros többször kérvényezte a vármegyénél, hogy szőlőtermelése révén tekintsék hegylajai helységnek. Ezt előbb a vármegye utasította el, majd Mária Terézia 1770-es rendelete után, mely szerint a hegylajai települések az aszú termés után is tizedet kötelesek fizetni, a helybeliek sem szorgalmazták az ügyet. A XIX. század végén a hegylajai szőlőket a filoxéra-vész pusztította. Az újratelepítés óta, tehát a XX. század első éveitől Szerencset és a környező községek közül Bekecs, Megyaszót és Monokot ismét Tokaj-Hegylajához tartozónak tekintik.

A Tokaj-hegylajai történelmi borvidék 2004 óta kultúrtájként világörökségi védelem alatt áll.

Szerencs korai és jelenlegi településszerkezetét - a morfológiai adottságokon, a terepviszonyokon és a Szerencs-patak nyomvonalán mint természetes adottságokon túl - egyértelműen meghatározzák a városon áthaladó térségi jelentőségű utak, és az ezekhez csatlakozó települési utak hálózata. A településszerkezet szempontjából meghatározó elem még a Miskolc – Nyíregyháza /Sátorlajúj hely vasútvonal.

A város karakterét ezért egyértelműen a két forgalmas főútvonal adja meg. Az egyik a régi országút („Só-út”) nyomvonalán kialakult Rákóczi út, melynek kétoldalán alakult ki a városközpont, a másik a későbbiekben kiépített 37. számú országos főút.

A történelmi múlt, a különböző korok a város, elsősorban a városközpont településszerkezetében jól tükröződnek. A hagyományokat őrzi a szabálytalan utcahálózat és az egyedülálló telekosztási szerkezet. A történelmi városközpontban a Rákóczi utcából leágazó, majd vele párhuzamosan haladó utcák, szilvamag alakú szigetek alkotva csatlakoznak egymáshoz, illetve a főutcahoz. Ezeket az utcákat keskeny közök, átjárók kapcsolják össze.

A vár környékén lévő fésűs beépítésű cselédházak, a városközpont északi részén lévő pincesorok és azok úthálózata hozzátartozik a régi városközpont településszerkezetéhez.

Településszerkezeti szempontból is meghatározó volt az 1800-as évek végén, illetve az 1900-as évek elején felépülő Cukor- és Csokoládégyár, mely az „országút” és a vasút között az üzem jelentős területet foglal el. Ehhez kapcsolódnak az egykori gyári lakóterületek, valamint az intézményhálózat.

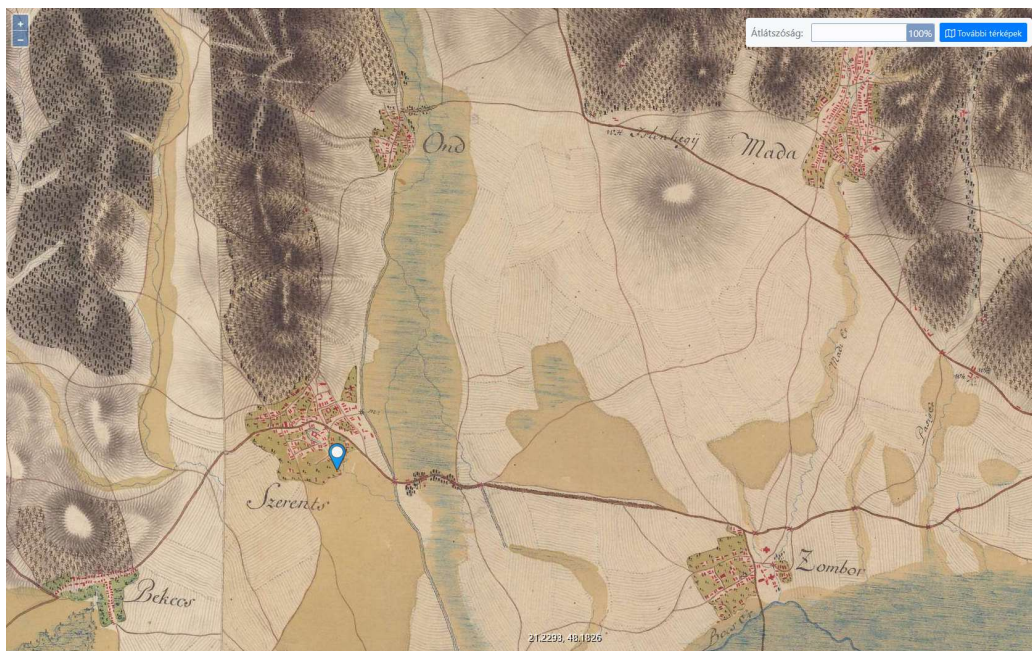
A városközponton kívüli újabb beépítésű településrészek szabályosabb utcahálózata, telekosztása a főközlekedési és forgalmi utakhoz, a vasúthoz és a kialakult nagyobb iparterületekhez alkalmazkodik. A település északi részén az úthálózat kialakulásában a terepviszonyok is meghatározóak voltak.

A városközpontoz nyugati irányból csatlakozó, az Ondi út melletti, valamint a 37. sz. főúttól délre fekvő lakóterületek úthálózata közel szabályos derékszögű rendszerben épült ki.

A vasút délkeleti oldalán lévő „Fecskés” családi házas lakóterülete elszakad Szerencs településszerkezetétől, csak a vasúton áthaladó sorompóval ellátott Mezőzombori forgalmi út kapcsolja a városhoz

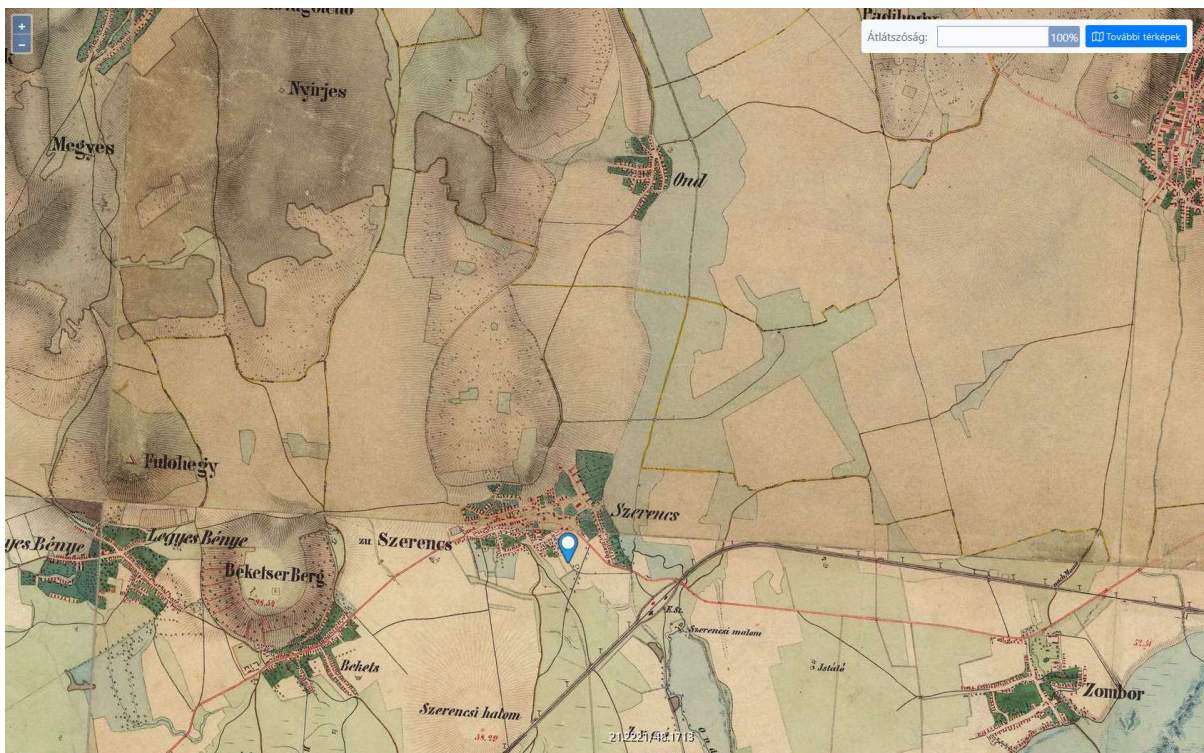
Ond településrész: A korábban közigazgatásilag önálló község településszerkezetét tekintve, egyutcás településnek tekinthető, amely az észak – dél irányú forgalmi út mellé szerveződött. Később alakultak ki a kereszt irányú utcák (Monoki u., Petőfi u., Kossuth u.), majd még később az Ady E. utca, illetve a térségben lévő új telekosztások. A Fő út északi részén nagy, mintegy 200-220 m mélységű telkek alakultak ki, mindkét oldalon, de csak az út nyugati oldalán lévő teleksor épült be. A másik oldalon csak pár épület található. A Széchenyi u., Petőfi u., Kossuth u. térségében található a régi faluközpont, melynek beépítése halmaz jellegű. Dél felé az egyutcás jelleg folytatódik, majd a település déli részén, az új utcák nyitásával, új telekosztással, a község kibővült. Az Ady E. utca, Hunyadi utca teljesen beépült új családi házakkal.

A településszerkezet, a területhasználat alakulása összevetve a település történetével, írásos emlékeivel a XVIII. századtól jól nyomon követhető a katonai felmérések térképei alapján.

Az I. katonai felmérés (1782-1785) átnézeti térképén jól látható, hogy a településszerkezet alakulásában milyen szerepe van a morfológiai adottságoknak és a közlekedési útvonalaknak.

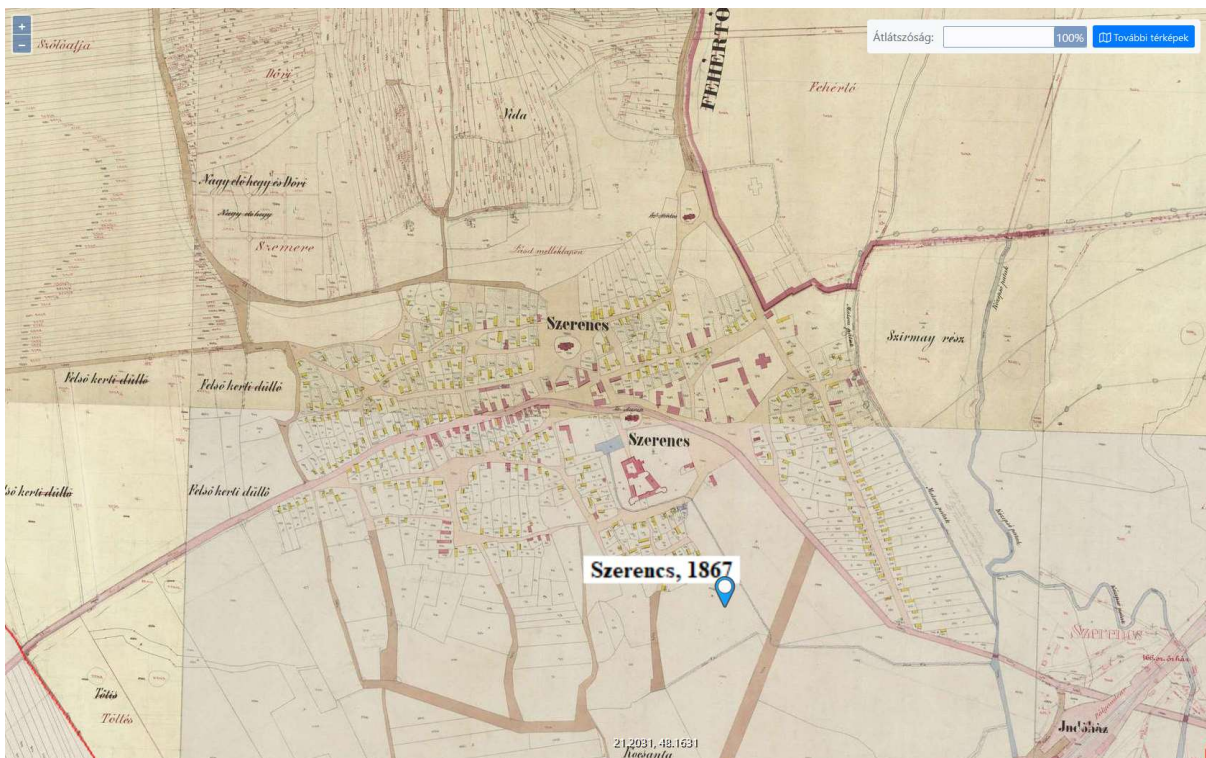
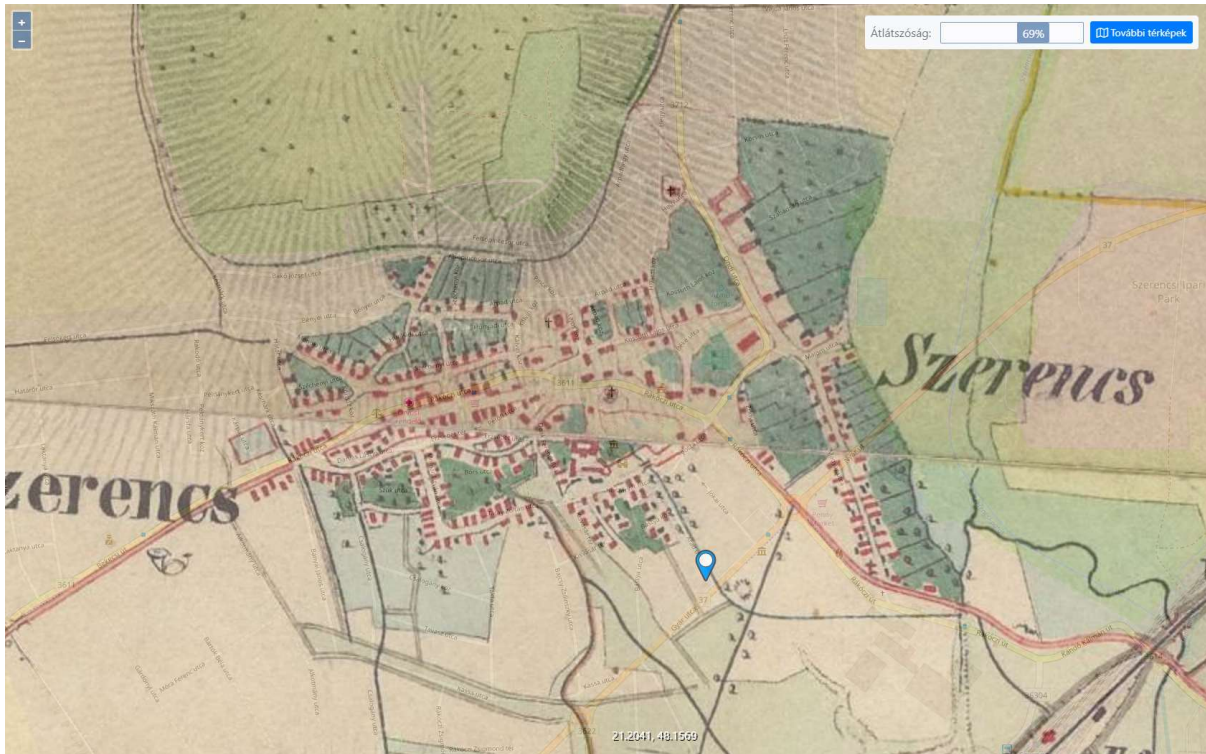
A Szerencs patak szabályozatlan medre jelentősen közelebb volt a hegylábhoz, megközelítőleg a jelenleg beépített terület – Ondi úti lakótelep – keleti határának vonalában húzódott, ettől keletre mocsaras vízjárta részt jelöl a térkép, melynek közepén található a patak jelenlegi szabályozott medre, azonban sem Szerencs, sem Ond beépített területe jelenleg sem lépi át az egykori patakmeder vonalát. A XVIII. századi település az egykori kelet-nyugati irányú kereskedelmi főút „Só-út” két oldalán alakult ki, melynek nyomvonala közel egyezik a jelenlegi Rákóczi út nyomvonalával.

A beépített terület északi irányban a mai Felső Pincesor, délen a jelenlegi 37. főútig terjedt. Nyugati irányban mai Bényei és Monoki utca csatlakozásáig, illetve az Erzsébet tér vonaláig, keleti irányban a Vári telep keleti határáig terjedt. Elszórtan találhatóak még épületek az országút Zombor felé eső két oldalán a jelenlegi vasúti átjáró környezetében.

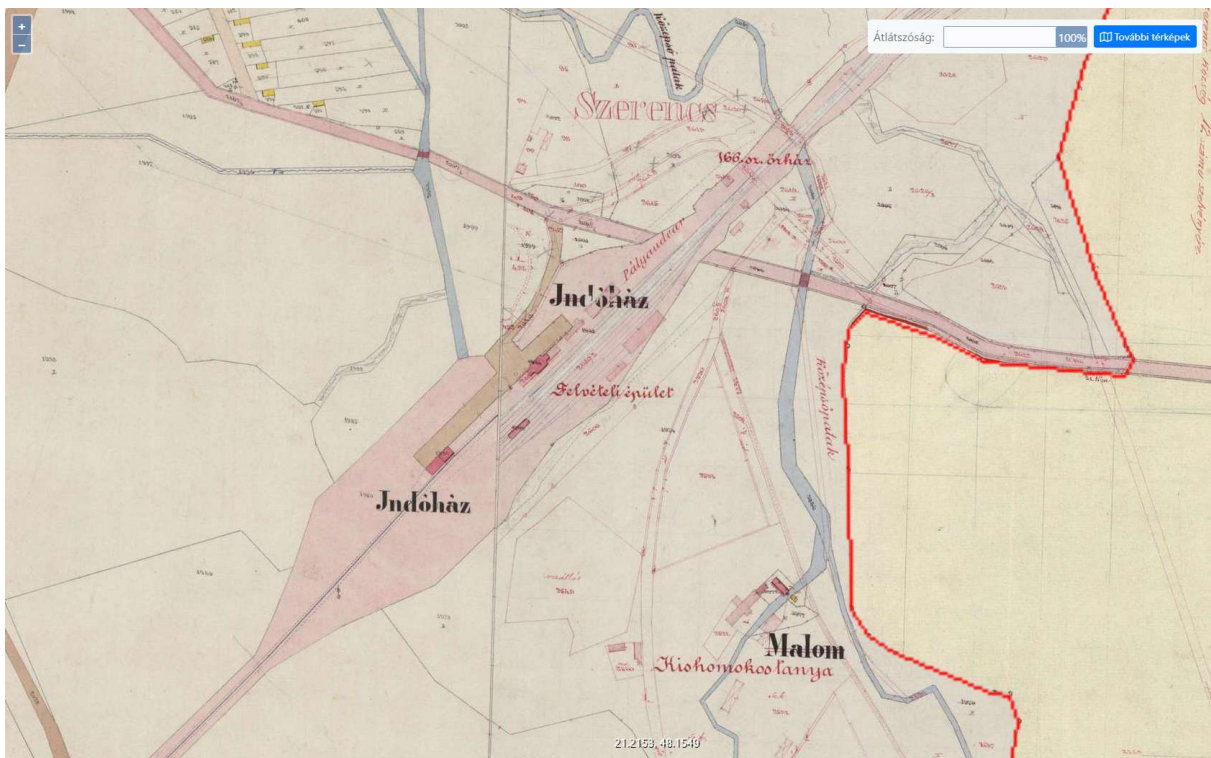
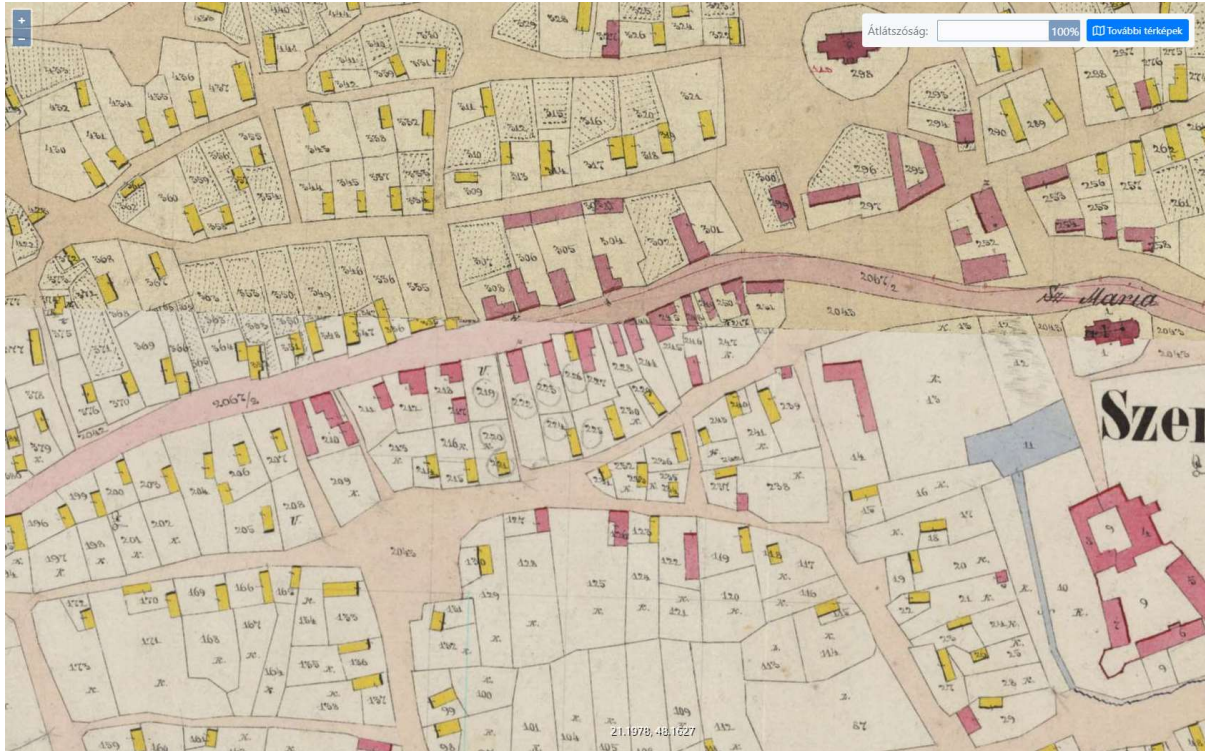
A II. katonai felmérés (1819-1869) térképen a legjelentősebb változás, hogy már ábrázolja az 1859-ben megépült vasútvonalat, mely megszabja a XIX. és XX. században a település terjeszkedésének irányát.

A két felmérés között eltelt időszakban a legjelentősebb újonnan beépített terület a jelenlegi Magyar utca mentén alakult ki, továbbá nyugati irányban a főutca a jelenlegi Bányai János utca vonaláig épült be.

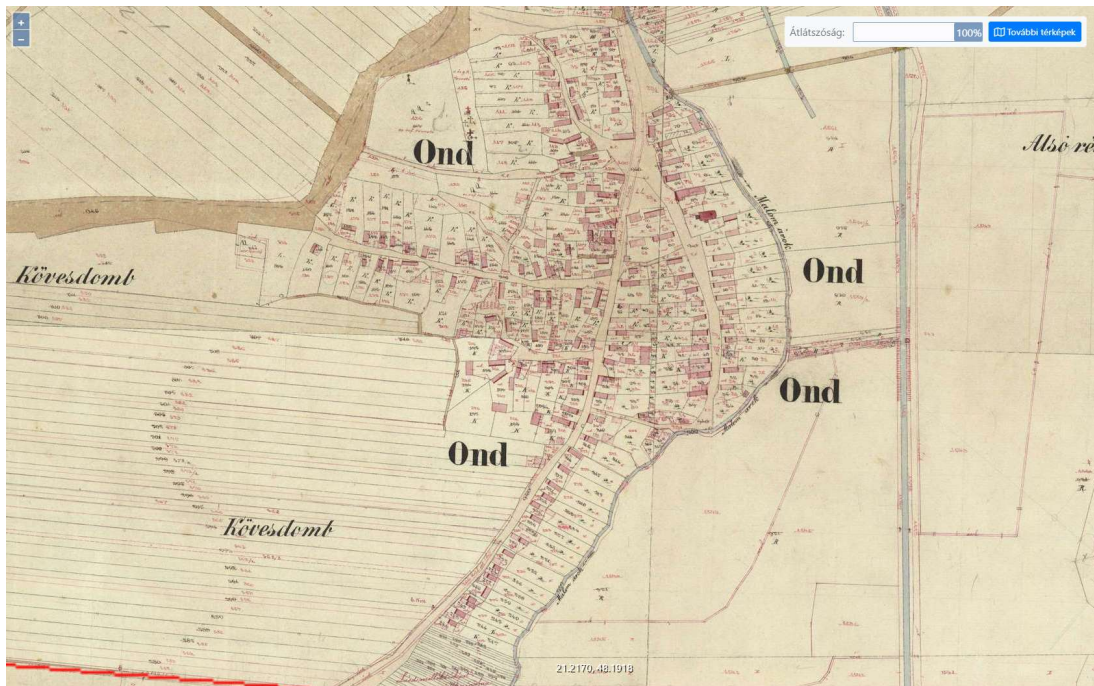

Az 1867-es kataszteri térképeken a XIX. századi településszerkezet ábrázolásán túl már jól nyomon követhető a telekosztás és a beépítési mód is. A kataszteri térképek eltérő színezést alkalmaznak a lakóépületekre, illetve a középületekre, így jól látszik, hogy már ekkorra kialakult a jelenlegi városközpont funkciója, illetve a XIX. századi városközpont telekosztása és úthálózata szinte

megegyezik a jelenlegivel, azonban még nem jelent meg a városközpontra ma jellemző zárt sorú beépítés, ekkor az épületek még itt is jellemzően oldalhatáron állóan helyezkedtek el.

A vasútállomás és környezete 1867-ben készült térképén látható, hogy a jelenlegi Rákóczi út alsó szakasza ebben az időben még nem épült be, az állomás a település beépített területétől elkülönült, a Malom tanya területének beépítése azonban már megkezdődött.

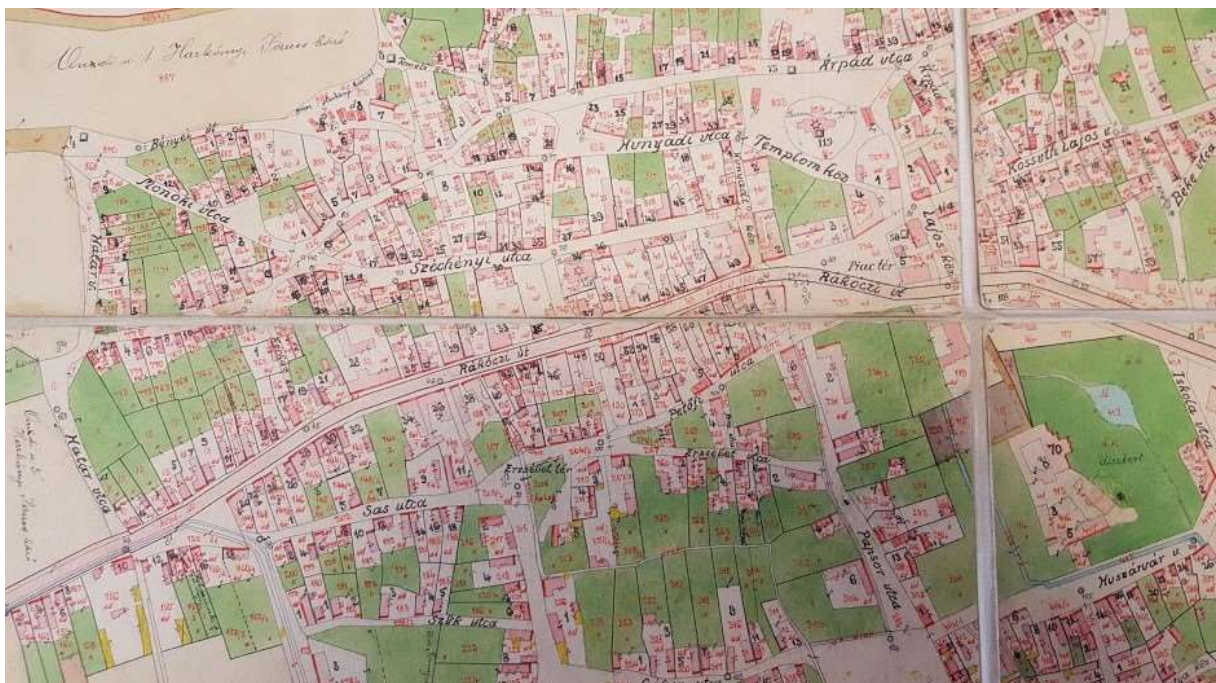
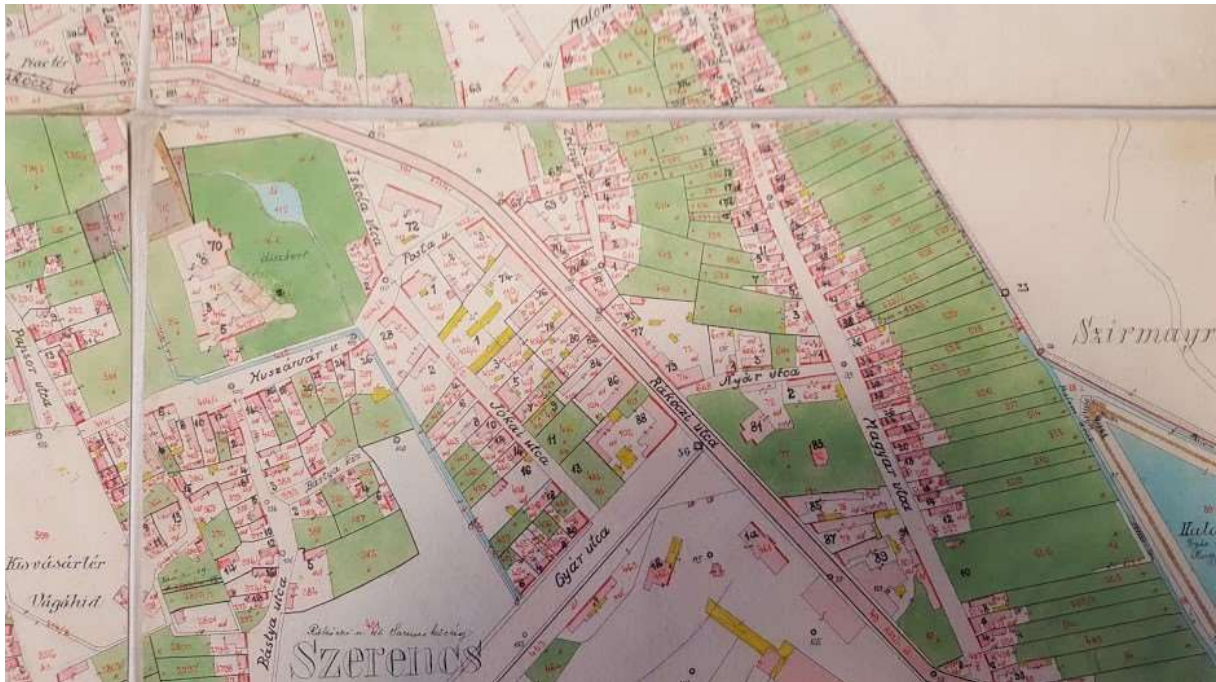
A településszerkezet, telekosztás, úthálózat és Ond teleülés esetében a beépítési mód is a XIX. századi beépített területen a maihoz hasonló állapotot mutat, annak ellenére, hogy az épületállomány csaknem teljesen lecserélődött.

„ Szerencs zemplénnvármegyei nagyközség belsőségének 1909. évi birtokvázlát másolata” értékes információkat tartalmaz a település fejlődéséről a III. és a IV. katonai felmérés közötti eltelt mintegy hét évtizedes időszak felénél.

A település gazdasági fejlődésének első legjelentősebb állomása Európa akkor legnagyobb cukorgyárának 8 hónap alatt történő megépítése, és 1889-ben történő üzembehelyezése a település beépített része és a vasút közötti területen

A századforduló környékén épültek meg a mai Bocskai utca mentén a fsz + tetőszintes, épületenként 4 lakásos munkáslakások a „Hatház”, Felépültek továbbá a gyártási épület és a vasút közötti zöldterületen a mai „Gyárkertben” az első tisztviselőházak.

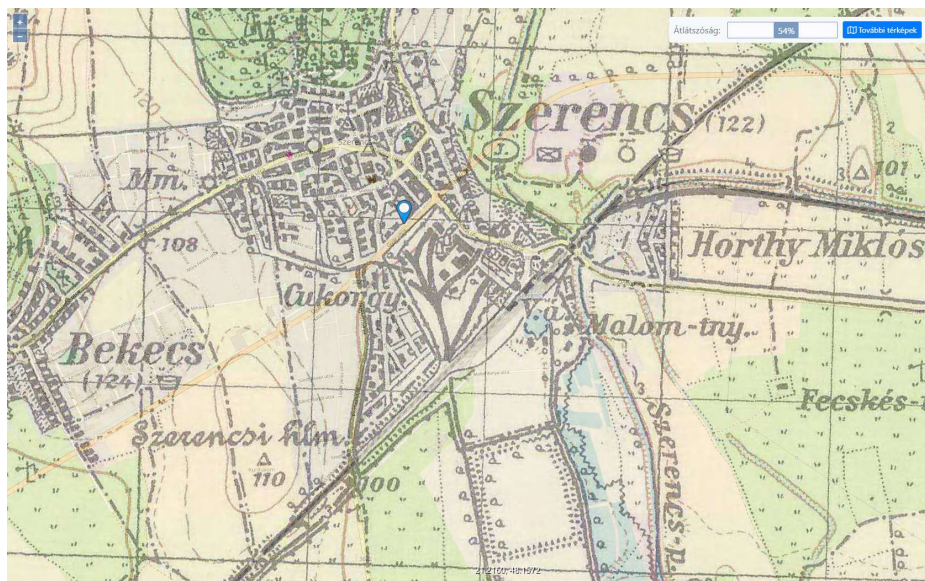
Az 1909 évi birtokvázlaton jól látható, hogy a főutcán, mely ekkor már a Rákóczi utca elnevezést viselte az oldalhatáron álló beépítést felváltotta a zárt sorú beépítés. Ebből az időszakból már számos képeslap is igazolja, hogy építészetileg is egyre igényesebb kialakítású „kereskedőházakkal” épült be a Rákóczi út, amelyek utcafrontján üzletek, az udvari épületszárnyakban pedig a kereskedők lakásai helyezkedtek el. Ebben az időben már megépült számos még ma is álló, részben pedig azóta sajnálatosan elbontott

középület. A Gyár utca és a Huszárvár utca közötti lakóterület ebben az időszakban még csak részben épült be, és a település északi és nyugati irányú terjeszkedése még nem indult meg.

A település központja a XX. század első évtizedeire városias jellegű lett:

Szerencs beépített területe a XX. század első három évtizedében a cukorgyár bővítésével, és a csokoládégyár 1923. évi megépítésével a robbanásszerű gazdasági fejlődéssel összhangban jelentősen megnőtt, déli irányban a város egészen a vasút vonaláig beépült.

A gyárak megépítése nem csak egy új, minegy 40 ha nagyságú iparterület kialakítását jelentette, hanem mivel a város lakossága az üzemek építésével három évtized alatt háromszorosára nőtt, új lakóterületek is kialakultak. beépült a gyár nyugati határa mentén a jelenlegi Bocskai és Nagyvárad utca közötti terület, a Rákóczi utca alsó szakaszának északi oldalán a tisztviselő telep is bővült, és elkezdődött a Fecskés településrész beépítése is a Mezőzombor felé vezető országút északi oldalán. A Malom utcától északra, az Ondi út keleti oldalán pedig felépült egy újabb munkáskolónia, a Vári telep. A jelenlegi Gyár út is kiépült a cukorgyár északnyugati oldalán, ez az út a később megépített 37. számú főút beleterületi átkelési szakasza lett. Az új területek beépítése mellett szembetűnő, hogy a részben már korábban beépített településrészek esetében a beépítés mértéke nőtt meg, különösen a Huszárvár utcától délre eső területeken, valamint a főutca környezetében, ahol megjelent a zártosuló beépítési mód.

A XX. század második felében a település közlekedési hálózata a 37.sz. főút kiépítésével jelentősen átalakult. A Miskolc-Szerencs-Sátoraljaújhely közötti országos főközlekedési út mellett két új iparterületet jelölt ki a Szerencs-Bekecs Legyesbénye községek általános rendezési terve (1959),

együttal új lakóterületek is kijelölésre kerültek a Rákóczi út mindét oldalán Bekecs irányába, illetve az Ondi út keleti oldalán.

Ezen új településrészek már közel szabályos úthálózattal kerültek kialakításra. és oldalhatáron álló lakóépületekkel épültek be. A 60-as években épült be a Rákóczi út északi oldalán a „Papföld” és a déli oldalán is Bekeccsel összeépült a lakóterület. Szintén ebben az időszakban épült be az Ondi út keleti oldalán a TSZ major feletti rész a jelenlegi Vajda János utcáig.

A kertvárosias lakóterület a 70-es években tovább bővült Ond felé, a Vajda János utcától a Veres Péter utcáig, majd a 80-as, 90-es években a Szilas A. Pál utcáig, illetve ekkor az Ondi úti kertvárosi lakótelep keleti irányban is bővült a Petrikovits utcai telekosztással. Szintén ebben az időszakban bővült a 37. főút déli oldalán lévő kertvárosias lakóterület nyugati irányban a Nagyvárad utcától a Kilián utcáig.

Többlakásos lakóépületek az egykori gyárkerti tisztviselőtelep építését követően az 1950-es évek környékén a Gyár út Cukorgyár felé eső oldalán épültek, ezek eredetileg szintén gyári szolgálati lakások voltak. A 70-es években a városközponthoz tartozó Kossuth utca északi oldalán a régi épületek elbontásával épültek 3, illetve 4 szintes lakóházak, valamint nem telepszerűen a Kossuth téren, és a Kandó Kálmán utcán. Az Ondi út mentén az egykori TSZ telepet a 80-as évek elején számolták fel, helyén a Szabadság úti lakótelepen kétszintes sorházak épültek, illetve egy nagyobb 4 szintes társasház, majd a 2005-ben még két újabb önkormányzati bérház épült.

A városközpontban a hagyományokat őrző utcahálózat és az egyedülálló telekosztási szerkezet közel másfél évszázad alatt jellegében alig változott. A főutcán az épületállomány kora átlagban 100 éves, azok jelentős része helyi védelem alatt áll. Sajnos az 1970-es évek környékén néhány régi épülettömböt elbontottak és helyükre új épületek kerültek (volt Állami Biztosító épülete, a Gyár út és Rákóczi út kereszteződésében, valamint a Kossuth tér mellett megépített többlakásos lakóépületek, az Állami Gazdaság irodaháza az egykori zsinagóga helyén) Ezen az épületek építésekor az építészeti értékek védelme, az új épületeknél a környezetbe való illeszkedés úgy tűnik fel sem merült, elsődleges szempont a „modernizálás” volt. Szerencsére ez a folyamat a felsorolt épületek megépítését követően megállt, illetve a később szintén régi városközponti telektömbök helyén megépített Posta és a Szerencse Áruház esetében már igyekeztek az épületeket a hagyományos hegyaljai mezővárosi miliőbe illeszteni.

Az ezredforduló környékén az Ondi úti lakótelep további bővítése kezdődött meg a Szilas A. Pál utcától Ond irányába, tartalék lakóterület is ezen a területen található, mely beépítése esetén Szerencs és Ond településrész összeépítése valósulna meg. Szintén az ezredforduló előtti és utáni két évtizedre esett az ipari és az intézményi területek bővítése. A legjelentősebb a Kassa utca és a Vörösmarty utca valamint a 37.sz főút közötti új kereskedelmi és intézményterület kialakítása.

Terület- és tájhasználat:

A város közigazgatási területe a 2018. évi adat szerinti 9432 fős lakosságához viszonyítva nem túl nagy, 36,69 km², melynek 25%-a belterület, 75%-a külterület. A hasonló lélekszámú településekhez viszonyítva Szerencsen magas a népsűrűség, 257 fő/km²

Szerencs-Ond település kialakulását a természeti adottságok, s azon belül a domborzat és a vízrajz, mint településformáló természeti elemek segítették elő, megteremtve a település egyedi arculatát és a szerkezetét. Szerencs városias települési térség, a borvidéki és a mezőgazdasági táj találkozásánál fekszik. **A Tokaj-hegyaljai Borvidék kapujaként része az országos tájképvédelmi jelentőségű övezetnek.** Ez meghatározóan fontos, mivel a történeti hagyományokon alapuló tájkarakter, tájhasználat megőrzése kiemelten fontos feladat.

Szintén Tokaj-hegyaljai városként került fel Szerencs 2002-ben a borvidék valamennyi településével együtt az UNESCO Világörökségi Listára. A város a világörökségi helyszín védőövezetébe tartozik. Ezt a rangot a borvidék, mint kultúrtáj olyan kiemelkedő és egyedi kulturális örökségi, illetve természeti értékei miatt érdemelte ki, melyek megőrzése és védelme az egész emberiség, a jelen és jövő generációi számára kiemelkedő fontosságú. Ilyenek a különleges szőlőművelési módot lehetővé tevő környezeti tényezők (földtani, felszínalaktani, vízrajzi és klimatikus viszonyok), a történelmi szőlőbirtokok, a nagy múltú települések hálózata, az etnikai sokszínűséget tükröző gazdag kulturális örökség, a pincék és a szőlészeti-borászati kultúrához kapcsolódó egyéb, a tájkaraktert meghatározó építmények (teraszkövek, támfalak, szárazon rakott kőkerítések, víztározó medencék stb.) gazdag változatossága. Fontos érték továbbá, hogy a hagyományos földhasználat a változó gazdasági viszonyok közepette is élő formájában fennmaradt.

A települést formáló természetes és ember alkotta térszerkezeti elemek (a dombhátak, a völgyek, a mozgalmas felszínű Szerencsi dombság és a sík felszínű Taktaköz találkozási pontja) uralkodó helyzete és irányultsága a tájhasználatban is tükröződik, meghatározza azt. A mai tájhasználat a korábbiakhoz hasonlóan a természet szabta fizikai keretekhez igazodik, persze az ember keze nyomát mindinkább magán hordozva.

A külterületi területhasználata a Corine felszínborítottsági adatbázis szerint:

átmeneti erdős-cserjés terület: 2% , ipari/kereskedelmi terület: 3,5% , lerakóhely: 2,5% lombos erdő: 2%, elsődlegesen mg-i terület jelentős természetes formációkkal: 3% , szántóföld: 1900 ha 52% , nem összefüggő település:10%, rét/legelő:12%, mocsár: 1,5%, szőlő: 422 ha 11,5%

Településkarakter, helyi sajátosságok: utcakép, térarány, jellegzetes épülettípusok: Szerencs Város legfontosabb és megőrzendő morfológiai, településképi értéke, a tájban való igen előnyös elhelyezkedése. Az utcaképek, a beépítés, az épületek közvetlen látványai örökségi szempontból jelentős értékeket képviselnek (értékes építészeti emlékek, összefüggően azonos karakterű, védelemre érdemes utcaképek), bár egyedileg védett műemlék az értékes arculathoz képest szám szerint kevés van. A település belterületén az ősi településmag mellett kertvárosias porták, a külső elsősorban Ond településrészén egyéb jellegzetes falusias házak megtalálhatóak.

Szerencs településszerkezetében számos archaikus elemet őriz. A mai Rákóczi utca az egykori főút vonalvezetését követi. A történeti településmag központjában a vár épületegyüttesét találjuk. A Rákóczi-vár épületsorozatját a Várkert veszi körbe, melynek Rákóczi út felőli részén van a Római katolikus templom, és a város egyik jellegzetes épülete a szecsessziós stílusban épült Községi fürdő. Átellenben a Kossuth tér északi oldalán a Református templom és környezete található.

Örökségvédelmi szempontból igazán értékes településrészt is elsősorban a városközpontban találunk, a Rákóczi úton. Szerencs életében mindig jelentős szerepet játszott a kereskedelem, ennek városképi hozadéka a XIX. századi polgári építészet emlékei. A történeti településmagban, a Rákóczi út és a környező utcák, a Petőfi utca, a Huszárvár út és a Jókai utca igazi kisvárosi hangulatot áraszt a zárt sorú, illetve hézagosan zárt sorú beépítéseknek köszönhetően.

Szerencs egyik legöregebb lakóháza az Árpád utcán álló Kincses-ház, amely a mestergerendába bevéssett évszám alapján 1785-ben épülhetett.

A város örökségvédelmi szempontból jellegzetes területe a cukorgyár és a környezete, amely néhány éve kapott országos műemléki védelmet. A városba kelet felől érkezők számára a feltároló városkép szempontjából meghatározó elem a cukorgyár kéménye.

Anyaghasználat: a lakó és középületek építésénél a 19. század végétől a kő- és a téglaeépítkezés terjedt el. Az építőkövet - a kovásodott riolittufát - a helyi bányákból vásárolták. A riolittufának városkép formáló jelentősége volt, a lakó- és gazdasági épületeken kívül a kerítések építésére is felhasználták. Tetőfedő anyagként cserepet, palát vagy bádogot alkalmaztak, de Ondon a XX. század első felében meg jellemző volt a nád- vagy zsúptető is. Az 1970-es állapot-felmérés szerint Szerencs lakóházainak 94%-a kőből, téglából a 60-as évektől kiselemes beton falazóanyaggal épült.

3. ÖRÖKSÉGÜNK

a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők.

A város rövid története: Kedvező környezeti adottságai révén e vidéken már az ősidőktől kezdve éltek népcsoportok. I. István korában Szerencs esperességi központ volt. A legkorábbi oklevél, amelyben a település nevét olvashatjuk 1216-ban keletkezett. A XII. század derekán a mai vár helyén a Szent Jánosról elnevezett johannita lovagrend alapított monostort.

A johanniták által alapított monostor a tatárjárás idején nagyrészt megsemmisült, az épület maradványait a hozzá tartozó birtokokkal a bencések vették át. A település történetének fontos dokumentuma az az 1490-ben keletkezett oklevél, amely először említi Szerencset oppidumként, mezővárosként. A XVI. század elejétől megnőtt a Hegyalja gazdasági és stratégiai jelentősége. A Szerémséget elfoglalta török, így a Lengyelország felé irányuló borkereskedelemben Tokaj-Hegyalja egyre nagyobb szerepet töltött be. Ebben az időben Szerencs, a Rákóczi család birtoka, Rákóczi Zsigmond 1583-ban kapta a szerencsi birtokot zálogként. Rákóczi a szerencsi uradalom birtoklása révén kapcsolódhatott be a hegyaljai borkereskedelembe, s az ebből származó jövedelmekből újabb és újabb birtoktesteket szerzett, megalapozva ezzel a későbbiekben híressé vált nagy Rákóczi-vagyont. Növekvő jövedelmeiből a szerencsi vár fejlesztésére is nagy összegeket fordított. Az 1586-tól öt éven át tartó építkezések során alakult ki a zárt udvarú belső vár, és ekkor épült meg a két olasz bástyával megerősített külső vár is. 1603-ban a szerencsi uradalom a Rákóczi család örökös tulajdona lett.

Rákóczi Zsigmond bőkezűen támogatta a reformáció térhódítását is. Mivel a város lakosainak többsége már e hitet gyakorolta, a katolikusoktól elvette a plébániatemplomot, és azt hittársainak adományozta. 1595-ben felújíttatta a XIII. századi eredetű épületet.

A város történetének talán legfontosabb fejezete is Rákóczi Zsigmond korához köthető. A Bocskai-felkelés idején ugyanis Rákóczi Zsigmond már nagy hatalommal és tekintéllyel rendelkező báró volt, s így az ő részvétele a felkelésben Bocskai számára is nagy jelentőséggel bírt. Rákóczi előbb a közvetítő szerepét töltötte be Bocskai és a császáriak között, majd teljesen a felkelés oldalára állt. 1605. április 17-20. között az ő birtokán, Szerencsen tartották azt az országgyűlést, amely Bocskai Istvánt Magyarország fejedelmévé választotta, s amelyen kimondták a protestánsok vallásszabadságát. Rákóczi Zsigmondot 1609-ben bekövetkezett halála után Szerencsen temették el.

I. Rákóczi György - Rákóczi Zsigmond fia, aki Szerencsen született 1589 - fejedelemsége idején, császári hadak támadták meg a várost, a várat feldúlták, a templomot kirabolták, Rákóczi Zsigmond családi sírboltját feltörték. A fejedelem Kemény János seregével a várat visszafoglalta, majd az ostrom után Rákóczi György az épületet saját költségén rendbe hozatta.

Az 1660-as évek elején török seregek pusztítottak a környéken, 1672 és 1678 között pedig Szerencs Habsburg kézre került.

A XVIII. század elején az épület újra a Rákóczi család birtokába jutott. II. Rákóczi Ferenc életének több eseménye kapcsolódik Szerencshez.

A szatmári béke után néhány évvel, 1715-ben rendezte az udvar a Rákóczi-birtokok sorsát. Rákóczi Ferenc részét elkobozták, de a hatalmas vagyon fele testvére, Julianna kezén maradt. Így a szerencsi uradalom felét is Rákóczi Julianna, illetve férje révén az Aspremontok örökölték.

A XVIII. században a vár már elveszítette korábbi katonai stratégiai szerepét, az épületen jelentős átalakításokat hajtottak végre. A település lassú gazdasági fejlődésnek indult.

Vásárlás útján a kamarai részből Szerencs környéki birtokokhoz jutott gróf Grassalkovich Antal és Szirmay Tamás. A Rákóczi Julianna által bírt részeket az Almássyak szerezték meg. Az ő nevükhöz fűződik a szerencsi katolikus plébánia működésének felújítása 1742-ben, s a templom épületének

megépíttetése 1750 és 1764 között. Egy 1804-es összeírás szerint már 1640 lakója volt a településnek. A XIX. század elején a Szirmay család szerezte meg a várat a hozzátartozó birtokokkal együtt, s ez a család lakta az épületet 1945-ig.

A XIX. század második felében a Széchenyiek, majd a Harkányiak vásároltak birtokokat a város határában. Az 1876-os közigazgatási reform során a települést nagyközségnek minősítették, Szerencs elveszítette középkori mezővárosi státusát.

A XIX. század elejétől – elsősorban Tessedik Sámuel tevékenységének köszönhetően – hazánkban is egyre inkább terjedt a cukorrépa termesztése és a cukorfőzdekek működése. A kiegyezés után már nagyipari méretűvé fejlődött a cukortermelés. A századvégi filoxéra-vész idején, a válság hatására született meg egy Zemplén vármegyei cukorgyár telepítésének gondolata. Számos elképzelés közül végül a gyár helyének Szerencset választották. A döntésben szerepet játszott a település jó megközelíthetősége. Ez a közút mellett vasúton is lehetségessé vált, hiszen 1859-ben megépült a Miskolcot Nyíregyházával összekötő pálya, majd 1871-72-ben a Sátoraljaújhely felé vezető vasúti vonal, így Szerencs vasúti csomóponttá vált. Nyolc hónap alatt épült fel Európa akkor legnagyobb cukorgyára és finomítója, amely 1889. december 10-én kezdte meg a termelést.

Az ipartelepítés megindította a település gyors fejlődését. 1880 és 1910 között a lakosság száma megháromszorozódott. 1923-ban a Magyar Cukoripari Rt. megépítette csokoládéüzemét, melynek termékei országosan ismertté tették Szerencs nevét.

A két világháború között, ha nem is a korábbi ütemben, de folytatódott a település fejlődése, 1930-ban már 6707 lakosa volt. A gyárak tisztas megélhetést biztosítottak dolgozóiknak, és más munkalehetőségek is akadtak, például hengermalom és kőbánya is működött. Több iskolája és számos aktívan tevékenykedő egyesülete volt a helységnek, amely mutatja a kulturális élet fejlettségét.

1945 után a gyárakat államosították, Szerencs járási székhely lett. A település fejlődése a 60-as években indult meg. A korszerűsített cukorgyár és csokoládéüzem mellett felépült a kenyérgyár és a gépgyár. Fejlődött a könnyűipar és a szolgáltató rendszer. Megerősödött a Szerencsi Állami Gazdaság. Ekkor létesült a város két középiskolája: a Bocskai István Gimnázium és a Szakmunkásképző Intézet.

A fejlődés eredményeképpen 1984-től Szerencs ismét városi rangot kapott.

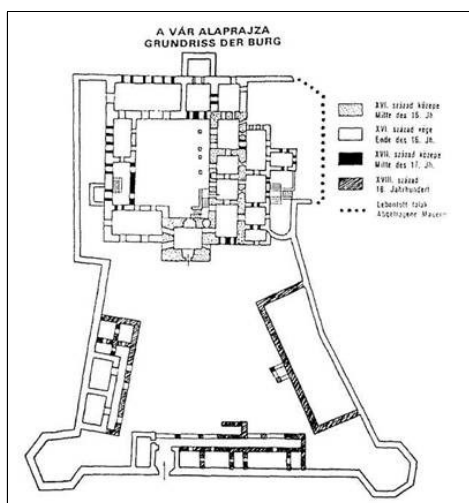
Szerencs város társközsége Ond, mely a hét vezér egyikéről kapta nevét. Ond neve először a XIII. században fordul elő írásos dokumentumban. A település 1567-ben török-tatár csapatok támadása során elpusztult, s csak 1595-ben telepítették be újra birtokosai. 1603-ban adomány útján Rákóczi Zsigmond kezére került, és 1711-ig a Rákóczi család birtoka volt, a későbbi évszázadok során – Szerencshez hasonlóan – számos nemesi család birtokolta. Ond már a középkorban rendelkezett plébániával, első templomát már XIV. századi tizedlajstromok is említik. A település református temploma 1802-ben, római katolikus temploma 1946-ban épült. A történelem során Szerencs és Ond között szoros gazdasági, társadalmi kapcsolat alakult ki. Napjainkban a két település közös közigazgatási egységet képez.

Szerencs országosan védett műemlékei

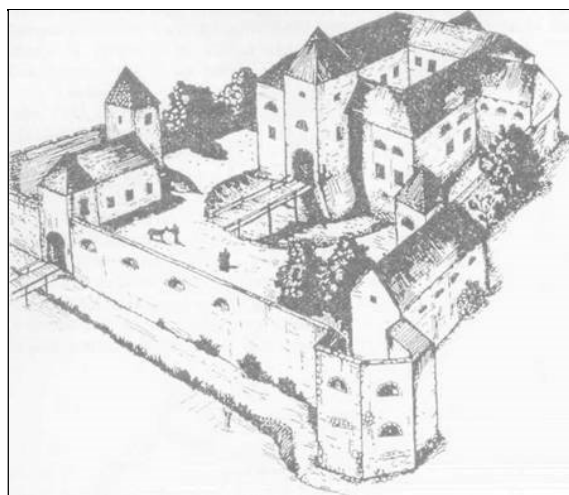
Rákóczi vár:

Szerencset 1558-ban foglalta el Némethy Ferenc tokaji kapitány. A hegy lábát körülölelő mocsár egyik kiemelkedésén építtette fel reneszánsz castellumát, felhasználva az egykori bencés apátság – melynek helye pontosan nem tisztázott – román és gótikus kőanyagának egy részét. A kétszintes, délnyugati sarkán toronnyal és fallal erősített palota késő középkori udvarház formára utal. Kőkeretes ajtók, ablakok, külső bádorgkorlátos lépcsők díszítették. Némethy halála (1565) után különböző birtokosok kezén volt hosszabb-rövidebb ideig a vár, majd 1580-ban, zálogbirtokként Rákóczi Zsigmondnak adta a Szepesi Kamara. Az új birtokos még azon évben építkezni kezdett. Ezzel egy 15 esztendeig tartó építkezés vette kezdetét. Három építkezési fázist lehetett elkülöníteni a mai épületegyüttesben. A korai építkezésen nem nyúlnak a Némethy-féle palotához, csupán annak övezőfala vonalán többszintes palotaszárnyakkal kerített belső udvart alakítanak ki. A későbbi építkezések során kelet felé újabb két traktussal, dél felé pedig bástyás külső várral bővítették a várat. Utóbbi építkezések alkalmával

kicserélték a Némethy-féle kőkereteket. Újjáépítették a bábos külső lépcsőt, tornácot. Rákóczi Zsigmond halálával lezárult Szerencs várának fényes korszaka. A harmincéves háború során 1644-ben császári kézre került vár kemény ostrom után jutott vissza I. Rákóczi György fejedelem kezére. A város felőli ágyúzás miatt a nyugati fal felső része leomlott, megrongálódott a vár. A helyreállítás során lebontották a nyugati tornyot. Az épület összes kőablak- és ajtókeretét kiszedték helyéről és fa ácsstokos-szerkezeteket raktak helyükre, illetve kissé eltolva és magasítva újabb ablakokat készítettek. A földszint addig sík földemes szobáit beboltozták, az emeletekre csaposgerenda födém került. A falakat az udvar felőli és a déli oldalon mintegy 1,5 méterrel magasították - jobbra ide építve be a kiszedett reneszánsz keretköveket. A XVIII. század derekára már a Rákóczi Julianna ágának kezén maradt (Erdődy család), nyugati és déli palotákból már magtár lett. Néhány esztendő múlva ugyanerre a sorsra jutott az északi nagyterem és szomszédos szobái is. Lebontották az északi tornyot, csupán a keleti szárny három traktusában maradtak lakóhelyiségek. A 19. században reneszánsz lépcsőt lebontva belső lépcsőházat készítettek, majd a század végén a tó felőli oldalon teraszt csatlakoztattak a várhoz. Kisebb átalakításokkal lényegében ez őrződött meg napjainkra a reneszánsz várkastélyból. Az 50-60-as években több intézmény működött a falai között, de az épület állapota egyre kritikusabbá vált. Ekkor született meg a vár megmentésének és méltó hasznosításának gondolata. 1968-tól elkezdődött a régészeti feltárás, amelyet Valter Ilona, majd László Csaba végzett. Erdei Ferenc szerencsi születésű építész tervei alapján 1979 és 1991 között felújították, késő reneszánsz stílusúvá formálták az építményt.

A szerencsi vár építésének korszakai.
Rajzolta László Csaba. (Siska J. nyomán)

A szerencsi vár a 17. században
(Erdi F. és Fery A. nyomán rajzolta Dohány Z.)

Történeti kertként önállóan nem védett a Várkert, azonban a Rákóczi Vár 1601/2 Hrsz.-u. területén található. Déli oldalán a Huszárvár út felől kőfallal határolt, északon téglapilléres kovácsoltvas kerítéssel, a Rákóczi út felé nyíló faragott terméskő pilléres kovácsoltvas kapuzattal. A várkert legmélyebb részén díszto található. A mintegy 1,5 ha nagyságú terület zömében füvesített, faállománya előregedő. A 2007. évi parkrekonstrukciót követően a Kisboldogasszony templom és a fürdő kertjével térben szerves egységet képez.

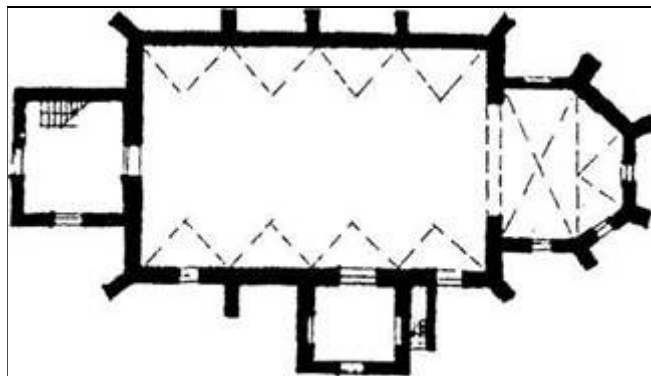
Képek: Zempléni Múzeum képeslap gyűjteménye

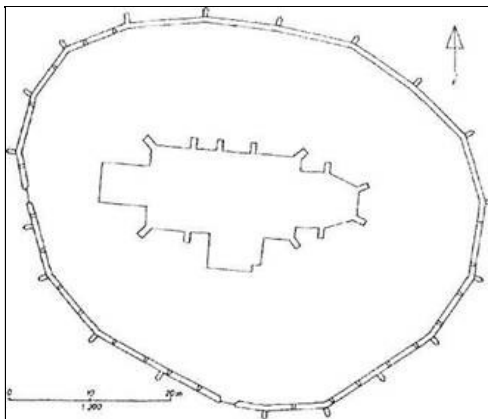
Református templom:

A Kossuth térről északi irányba az enyhe emelkedésű halomszerű dombon áll Szerencs legrégebbi a XIII. században eredetileg román stílusban épült, egyhajós támpillérekkel megerősített temploma, melyről először egy 1321-es feljegyzés tesz említést. Az épületet 1480-ban átalakították, ekkor készült a középen álló gótikus torony, a torony alja keresztboltozatos. A templomot 1595-ben adományozta Rákóczi Zsigmond református hittársainak, az ő támogatásával jelentős átalakításokat végeztek. Gótikus, kőkeretes ajtaján, vagy a nyugati homlokzathoz csatlakozó újkori, egyszerű előépítmény kapuján keresztül léphetünk be a templomba. A templomhajó dongaboltozatos, a szentélytől félköríves diadalív választja el. A hajó nyugati részén a padosorok fölött U alakban húzódik a 19. században létesített karzat az orgonával. A toronyból nyíló bejárattól jobbra, a hajó közepén látható Rákóczi Zsigmond erdélyi fejedelemnek tumbája. A síremlék alatt találjuk a dongaboltozatos kriptát, ahová fölnyitható deszkaajtó vezet. Üveggel fedett urnában helyezték el a fejedelem csontmaradványait. A templom északi falán emléktábla, annak emlékére, hogy 1605. április 20-án a felkelt rendek országgyűlése itt választotta Magyarország fejedelmévé Bocskai Istvánt, aki Szerencset szabad királyi városi rangra emelte. A diadalív mellett az északi falnál találjuk a szószéket. A szentély kereszt boltozattal fedett.

A szerencsi református templom alaprajza

Református templom erődfal műemléki törzsszám: 1429 Hrsz: 915/1.

A református templom körüli erődfal
(Nováki Gy. és Sárközi S. felmérése 1977)

A református templom (Zempléni Múzeum képeslapgyűjteménye)

A református templomot egy nagyjából oválishoz közelítő alakú, voltaképpen sokszögű, támpillérekkel megerősített, lőréses fal veszi körül.

Az erődtített templomfal része lehetett a városi erődítménynek, s bizonyára 17. századi lehet.

Római Katolikus templom:

A Római Katolikus Kisboldogasszony barokk templom 1760-1764 között épült Szűz Mária születésének tiszteletére szentelve. Nyugat felé néző órapárkányos főhomlokzata fölött emelkedik tornya, amelynek alsó ablaka lant alakú. A főhomlokzat előtti nyeregtetős előcsarnok. A kapu fölött évszám: MDCCLXIV (a templomépítés befejezésének időpontjára utal). A főhomlokzat két oldalán egy-egy falfülke látható, amelyben eredetileg bizonyára szobrok állhattak. A templom hajóját csehsüvegboltozat fedi. Nyújtott, lapos ívvel záródó szentélyének déli oldalán találjuk a fél nyeregtetővel fedett emeletes sekrestyét és oratóriumot. Az emeleti imahely fölött látható a templomépítő kegyúri család, az Almássyak címere. A sekrestyébe kívülről nyíló ajtó díszes vasalású, valószínűleg 18. századi lehet. A templomot 1801-ben megújították 1976-ban a külső homlokzatot javították. 1980-ban a torony rézfedést kapott. 1984-ben készült el a padlózat süttői-siklói márványburkolata. Az egykori értékes barokk berendezése nagyrészt elpusztult. A főoltárkép a templom titulusának megfelelően Szűz Mária születését ábrázolja. A főoltár mellett Szt. Joachimot ill. Szt. Annát ábrázoló szobor áll. Két mellékoltár is van (Mária oltár, Jézus Szíve oltár). A mellékoltárok képei: Nepomuki Szt. János és Szt. Júdás Tádé. A két szent papot és két szent katonát (Szt. György és Szt. Flórián) ábrázoló szobrok 20. századiak. A szobordíszek közül említésre érdemes a halott Krisztus és a fájdalmas Krisztus szobra. A díszes szószék a barokk művészet szép alkotása. A padok faragottak, a hajó nyugati végében karzat is van.

Képek: Zempléni Múzeum képeslapgyűjteménye

Nepomuki Szent János szobor:

A templom előtti kertben a bejáratától jobbra magas, négyzetes, hasáb alakú, párkányos posztamensen kőből faragott Nepomuki Szt. János szobor áll. A 14. században élt, cseh püspök szobrát általában híd mellé szokták elhelyezni. Szerencsen is a plébánia mellett folyó patakon, s a várkastélyba vezető árok fölött híd állhatott az 1760-as években, amikor a barokk stílusú szobor készülhetett. Mestere ismeretlen. A fejét jobbra, a templom irányába haladók felé fordító szent hagyományos papi öltözkében, lobogó miseingben áll, kezeivel feszületet szorít a melléhez. Feje és nyaka megsérült, kiegészítették.

Görög Katolikus templom:

A 18. század elején a háborúk és járványok miatt elnéptelenedett Szerencsre betelepített görög keleti hitű kárpátaljai ruszinok anyaegyházat alakítottak, és templomot építettek. 1716-ban létesült a parókia, és a templom, melyet 1799-ben bővítették, megújították. A templomot kőfal övezte a XIX. század végéig, majd helyette a ma is meglévő kő lábazatú vaskerítést építettek. A kovácsoltvas kaput felirata szerint Gajdos István és neje készítette (1911). A kapun belül jobbra kőkereszt (rajta INBI felirat), állíttatta Katona Mihály (1847). Az egyhajós késő barokk templom nyugati homlokzata elé ugrik a hagymakupolás torony. A dörzsölt vakolatot 1990-ben erősen megújították. Az átalakulás során a jellegzetes barokk színeket, az ajtó és ablaknyílásokat keretező díszítő festést elhagyták, ezzel megváltoztatva a templom egész jellegét. A hajót kétszakaszos csehsüvegboltozat fedi. Kétoldalt egy-egy félköríves, negyedgömb kupolával fedett kórusfülkét találunk. A szentély félköríves. Az ablakok félkörívvel záródnak. A diadalív alatt látható a rokokó és copf faragványokkal ékes, gazdagon díszített ikonosztázion.

Görög katolikus templom (Zempléni Múzeum képeslapgyűjteménye)

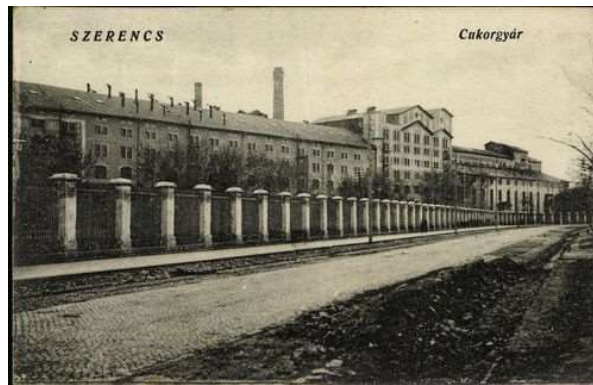

Szerencsi Cukorgyár megmaradt épületei

2008. március 10-én a Mátra Cukor Zrt. bejelentette, hogy a cukorrépahiány miatt a társaság megszünteti a gyártást a 6000 tonna répa/nap kapacitású szerencsi üzemben. A gyár bezárására vonatkozó megállapodás alapján a legmagasabb összegű kártalanítás elérése érdekében nem csak a termelés leállítását, hanem a teljes technológia leszerelését, és az épületek teljes elbontását, a terület kármentesítését vállalta a cég tulajdonosi köre. A bontási engedélyt még 2008. évben megkapta a kérelmező, és a bontás 2009-ben megkezdődött. A bontás megkezdését követően a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal egy helyszíni szemlét követően a még megmaradt épületek ideiglenes védelem alá helyezését kezdeményezte. A tulajdonossal való megegyezés, és a bontási engedély módosítását követően nem került elbontásra a volt központi cukorraktár, a kazánház, a volt répamag raktár, a két gyárkémény, és két sziruptartály. Ezeken az épületeken és építményeken túl az irodaépület és a főbejárat kapuzat valamint a két oldalán álló porta épületei maradtak meg a bezárt gyár területén, ezek az eredeti bontási engedélyben sem szerepeltek, mivel rendeltetésük nem kötődött szorosan a cukorgyártáshoz. Ezen kívül a jelenlegi cukormúzeum épülete, valamint a volt gyári lakások őrzik a település életében a gyár megépítését követően a legerőteljesebb fellendülést jelentő korszakot. Az egykori gyári lakások a helyi védelem alatt álló épületek között szerepelnek.

Cukorgyár irodaház és főbejárat

Cukorgyár gyártási épület a Rákóczi út felől

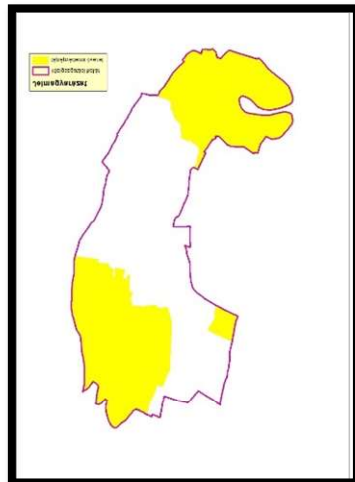
Cukorgyár gyártási főépület udvar felőli részlet

Természeti örökség

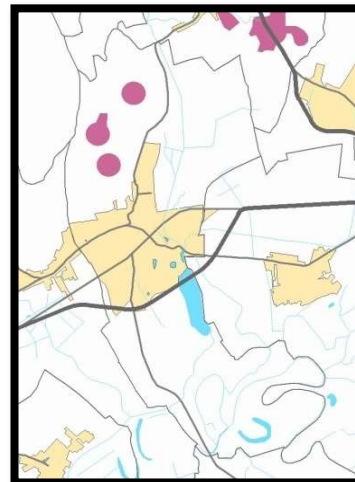
A település közigazgatási területét érintő védettségek:

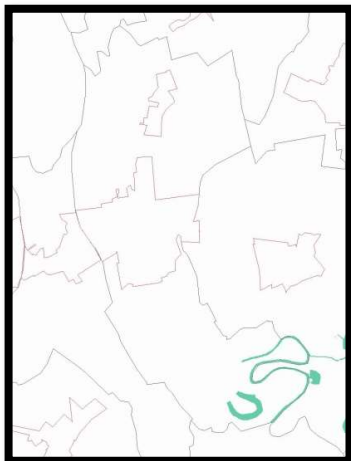
Világörökségi terület érintettsége

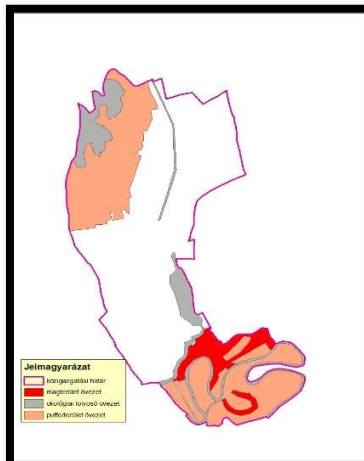
Tájképvédelmi terület lehatárolása

Tájrehabilitációt igénylő területek elhelyezkedése

Ex lege védett lápok elhelyezkedése

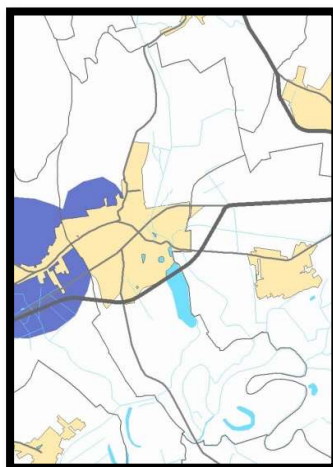
Ökológiai folyosó lehatárolása

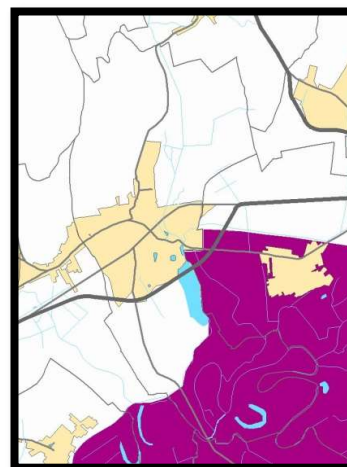
Különleges madárvédelmi területek

Vízérzékeny területek kiterjedése

Érzékeny felszín alatti vizek elhelyezkedése

Rendszeresen belvízjárta területek elhelyezkedése

Szerencs közigazgatási területe a Tokaj-Hegyalja Világörökségi terület része. Tokaj-Hegyalja különleges klimatikus és környezeti adottságai és az ezeket hasznosító emberi tevékenység egyedülálló borkultúrát hozott létre. A Tokaj-hegyaljai történelmi borvidék kultúrtáj Magyarország északkeleti részén, a Zempléni-hegység lábánál, a Bodrog folyó mentén, illetve a Bodrog és a Tisza összefolyásánál helyezkedik el. A vulkanikus lejtők és vizes élőhelyek együttese különleges mikroklimát eredményez és elősegíti a szőlőszemek aszúsodását előidéző *Botrytis cinerea*, nemespenész megtelepedését. A környező tölgyerdők kiváló faanyagot adnak a hordókészítéshez, amely szintén meghatározza a bor aromáját, ízét és érési folyamatát. A tájkarakter elemei a többnyire vulkanikus hegyek közeteiben kézi munkával vájt történelmi pincerendszerek és a szőlőművelés egyéb építményei (teraszok, támfalak, szárazon rakott kőkerítések, víztározó medencék, stb.), valamint a sajátos hangulatú falvak és kisvárosok, melyek őrzik a társadalmi, kulturális, etnikai és vallási szempontból sokszínű hegyaljai lakosság örökségét.

Szerencs egy különleges domborzati adottságokban létrejött település, ahol a patakok találkozása a lakott területekkel, dombokkal, adja azt a hangulatot, melytől Szerencs kiemelkedik a környező települések sorából. Mintegy kapuja a borvidéknek, ahol az alföldi sík találkozik a hegyekkel, amelyet a Futó-hegy, a Nagy-hegy és az Árpád-hegy nyit meg.

A település közigazgatási területének déli részén található ex lege védett láp fennmaradása a helyes tájgazdálkodáson múlik. A lápos terület egy érzékeny indikátora a tájban zajló folyamatoknak, megőrzése kiemelt szempont. Fennmaradása a patakok vízjárásához, vízminőséghez kötődik.

A települést ölelő táj tájképvédelmi övezet része, ezért nem csak a zoológiai és botanikai értékek miatt szükséges a külterületi részek védelme, de tájlesztetési okok miatt is. Érték a szőlőhegyek kisparcellás művelt telekrendszere és a kanyargó patakot követő puhafás liget is.

Natura 2000, európai szintű védettség érinti a települést az északi és a déli részén, mely itt elsősorban madárvédelmi terület. A védettség kihat a gazdálkodás intenzitására, az alkalmazható módszerek és anyagok típusára

Vízfolyások

A vízfolyás élettér, környezet, háttér és közeg egyszerre, mindamellet, hogy az itt lakók életének szerves része. Évszázadok óta alakítja a település arcát és szervezi életét a Takta folyó, a Taktaközi öntözőcsatornák és a településen átfolyó patakok, név szerint a Mádi és a Szerencs-patakok.

A vízfolyások több szinten vesznek részt a település életében.

Elsősorban természetesen életteret biztosítanak különböző állat- és növényfajoknak, melyek a település és a környező táj élővilágát gazdagítják. A pataokban található növénytölgetek menedéket, otthon biztosítanak a vízhez kötődő állatoknak, ezért nem szabad megszüntetni azokat.

A vízfolyásokat követő ligetek, facsoportok különleges látványt nyújtanak, távolról és közlelről egyaránt. Ezek a ligeterdők leggyakrabban enyves égerből, fűz (belterületen szil és dió) fajokból állnak, és a természet érzékeny egyensúlyának indikátorai.

Mint minden vonalas elem a tájban, a folyó és patak is ökológiai folyosóként szolgál az állatok, növények és információk számára, mellyel a társulások stabilitásához járul hozzá. Szabályozásával éppen ezt a kulcsszerepét veszítené el, ezért sem a meder kiépítése, sem a növényzet irtása, átalakítása nem javasolt. Hosszútávon a belterületi patak természetesebbé tételére kell törekedni.

A víztestnek jelentős hőmérséklet kiegyenlítő és klímaszabályozó szerepe van, ami a XXI. századi forró nyarakon kincset ér.

A vízfolyásokra szerveződő építmények (hidak, gazdasági épületek) építészeti emlékek őrzői, a régi korok építészeti stílusát, technikáit zárták magukba, és az érzékeny szemléletet, mellyel a régi kor embere a természethez viszonyult. Partnerként tekintett a patakra, melynek változásai meghatározták a gazdálkodás ritmusát és határait. A településen átfolyó patak tereket és zugokat alakított ki, melyből mára egy modern, épített és tervezett településközpont alakult ki.

A mai és a régi tájban is karakteres elemként jelenik meg egy-egy patak, mint mezsgye és élő határ művelt és nem művelt, vagy lakott és művelt területek közt. A táj ezen lüktetése a ma diverzitásnak nevezett együttes elődje. Megőrzése kiemelt szempont, melynek egyik eszköze lehet a patakkal való ismerkedés, akár az oktatás, akár a természet megfigyelési gyakorlatok révén.

A Bodrog folyó holtágaiból alakultak ki a folyó menti tavak, melyek közül a Pászót-tó esik Szerencs közigazgatási területére. A tó felszínét szinte teljesen benőtte már a nádas, magassásos növényzet, azonban így is otthont biztosít számos élőlénynek, és kapcsolatban áll a folyó víztestével, mely a lassú tavi vízkörforgás alapja.

Tájhasználat

A táj egy érzékeny egyensúlyi állapot megtestesülése, melynek jövője a mi kezünkben van. A települést körülvevő táj az évszázados művelés során létrejött szokások, viszonyok, kulturális és természeti értékek együttesét őrzi és tükrözi. A XXI. században látható tájhasználat egy pillanatkép, melynek megőrzése kiemelt feladat, ennek eszköze pedig a tájvédelem.

A település környéki mozaikos szerkezetű terület fajgazdagsága és egyedi szépsége a természetvédelmi kezelési tervek alapján, a művelési ágaknak megfelelő használattal őrizhető meg. A művelési ágak arányának és az épületek sűrűségének megőrzése, a történeti tájrendszerhez igazodó használat és fejlesztés különösen hangsúlyos elvárás. A történeti térképek tanúsága szerint is a település környezetében intenzív művelés folyt évszázadokon át, melyen fő profilja a szántóföldi művelés, az ártéri gazdálkodás, a szőlőművelés valamint kismértékben az erdőgazdálkodás. Ez jellemezte mindig a tájat. Az erdők helye évszázadokon át változatlan maradt, csak a szőlős kertek irányában volt belőle hol több, hol kevesebb. Az ártér felé voltak a falu legelői és kaszálói is. A mai állathíányos falvak legelői kezdenek beerdősödni, amelynek spontán erdősülési folyamatában gyönyörűen rajzolódna ki a Bodrog évezredes vándorlási nyomvonala. Ez ebben a formában jelentős tájképi értéket képvisel. A szőlők a várost közvetlenül északon érintik és a település határig húzódnak észak felé az erdőig. Ez a táj művelési rend a településben rendkívül szépen rajzolódik ki és hűen tükrözi a táj által felkínált lehetőségek helyes használatát.

A szőlőt, ahol még műveik nagyrészt nagytáblákban teszik, egyre fogynak a kisebb szőlő telkek. Így a táj régi aprótelkes rendszere átalakulóban van. Annak finom érzékeny rajzolata és az, amit az egyes emberek személyisége, lelke belevitt a tájba ki-ki a gazdálkodása szerint, az így kiveszőben van. Ez önmagában nem feltétlen baj, de törekedni kell a nagyüzemi parcellák tájba illesztésére is, azaz mezsgyéket, hagyás fákat kell ültetni és minél több olyan apró tájgazdálkodási elemet kell beletenni a tájba, amitől annak lelkesége ki tud fejeződni. Ott ahol a hegy lejtése azt indokoltá teszi a lejtésirányra merőleges ültetési rendet kell előnyben részesíteni. A termőtalaj védelme közérdek, a földet mi csak műveljük, művelhetjük, de az nem a mienk, még akkor se, ha a tulajdonosok mi vagyunk. Felelősséggel kell lenni a több ezer év alatt kialakult humusz megtartására. Ezt nem kezelhetjük úgy, mintha csak a mienk lenne. Ez egy időfolyam része, amiben mi csak egy kis láncszem vagyunk.

A szőlő visszaszorulása leginkább a Kassa-hegy keleti és észak-keleti oldalában látható, valamint itt és az Árpád-hegyen a hegytetőről egyre lejjebb csúsznak a szőlők a hegylábi részek felé. Helyükön spontán erdősülés figyelhető meg a szukcessziós fejlődés teljes sorával. Ez a tájalakulásnak egy szép formája, vagy szakasza, azonban a táj-ember kapcsolatának egy letűnő történeti szakaszát jelzi számunkra.

A szőlő jelenléte a tájban a történelem folytonosságát és a hagyományok, az emlékezet továbbélését biztosítja. A szőlők ültetését támogatni kell minden eszközzel, mert ebben az esetben a tájemlékezetnek szüksége van emberi beavatkozásra, gondoskodásra ahhoz, hogy a következő évszázadokra is átörökhthesse mondanivalóját.

Egy táj védetté nyilvánításának célja a táj jellegének megőrzése, természeti értékeinek a felszíni és felszín alatti vizek és vízkészleteknek, és vízgyűjtőinek, az érintett területek erdeinek, termőtalajának és más megújuló természeti erőforrásainak védelme, és a természetszerű gazdálkodási módok elterjesztése révén a vízminőség javítása. E cél a természeti területek élőhelyi adottságainak, természetes terepviszonyainak, vízháztartásának, növénytakarásainak megőrzése esetén teljesül, a történetileg kialakult, racionális tájhasználat, művelési módok fenntartásával. Meg kell akadályozni a települések összenövését, a mezsgyék megszűnését. Erre kell törekedni a következő évek, évtizedek során is, hogy ez az érzékeny védelmi rendszer hibátlanul működhessen tovább.

A város déli és keleti részén, ahol a vízfolyások mentén szántóföldi gazdálkodás folyik, egy másik táji egység nyilvánul meg felénk. Itt a szántóföldi táblák mellett itt-ott mezsgyék és erdősávok jelennek meg, de a nagyparcellás művelés a jellemző. A mezsgyéket – sajnos – csak kényszer alakította ki, mert ott jelennek meg, ahol nem alkalmas a terület a gépi művelésre. Ezek a helyek főként a régi lecsapoló árkok, malom árkok mentén és a vizenyősebb területeken jelennek meg. Ezeken a helyeken a táj egy érzékenyebb odafigyelést kérne, ahol a táj finom gesztusai és az élőhelyek árnyaltabb lehetőségei is megjelenhetnek. Így kisebb egybefüggő szántók lehetnének és egy kissé szabdaltabb síkvidéki táj, amelyben a vizek íves rajzolatai is megjelennek.

A település belterületén, annak ellenére, hogy Tokaj-hegyalján vagyunk, alig van szőlő, amiről is híres ez a vidék. Támogatott és üdvös, minél több szőlő ültetése, megjelenése a településen, akár magánterületen, akár közterületen legyen is – lehet ez csak egy apró gesztus a zöldfelületi rendszerben.

Zöldterületek

Szerencs körforgalmai igényesek és jó rájuk nézni, ezért külön zöldfelületként értelmezhetők. A település elején elhelyezkedő Tesco áruház előtt, a körforgalom részben településkapuként is funkcionál az előtte húzódó kőris, juhar és platánfa sorral együtt. Az ezt követő Hegyalja Kapuja köszönti a látogatót a világörökségi területen, majd megerősíti érzését a következő körforgalomban látható gyepes hármassal és a kettős kereszttel.

A két körforgalom között húzódó, főutat követő zöld sáv a település éke és puffer zónája lehet, ha megfelelő fásítással és tájépítészeti terv alapján kerül kialakításra. Szép gesztus az út déli oldalára ültetett hársfa liget, amely ezen fák lelkesége révén a szeretetet hozzák be a városba. Ez egyben nyit a város felé és nyit hegyalja felé. Az út északi oldalán is ezt, vagy hasonló gondolatot kellene követni. Nem javasolt – mint az elkezdődött a Miskolc felé eső szakaszon – a hibrid, energiafák alkalmazása, mert ennek az üzenete meg sem közelíti a hársfákét, és mindemellett a hibrid jellegüknél fogva a világ sterilizálása felé köt bennünket. Másrészt hegyalja kapujánál, az évezredes szőlő és táj művelés vidékén, nem jó lépés tájidegen fajokat ültetni.

Szerencs régi főútja mentén található számos intézmény, melyhez zöldfelület is kötődik. Bekecs felől közelítve először a két települést elválasztó sportpálya látható, mely ahhoz kevés, hogy

jelezzék, itt a határ. Markánsabb térbeli elválasztásra lenne szükség, ha már a két település összenőtt az évszázadok során. A sportpálya mögött, a Laktanya és a Hidegvölgyi utcák közt egy kis fás közpark található, mely a mögötte elterülő lakóutcákat szolgálja ki. A következő zöldfelületi elem a Rendőr főkapitányság, Idősek Otthona és az Egészségügyi Intézet környezete. Mindhárom intézet nagy zöldfelületi arányú területen található, idős faállománnyal és jó térszerkezeti kapcsolatokkal.

A következő jelentős zöldfelülettel bíró együttes a Szerencsi Vár, mely a korábbi területéhez képest jóval kisebb, de még a mai formájában is számottevő zöldfelülettel, parkkal rendelkezik. A vár környezetében számos értékes, idős fa áll (kőris - *Fraxinus sp.*, japán akác - *Sophora japonica*, kocsányos tölgy - *Quercus robur*, fehér fűz - *Salix alba*), a kertben található tó pedig üdeséggel tölti meg a teret. Mára a vár vonzáskörzetéhez tartozik a felújított Szerencsi Fürdő és Wellness ház, valamint a kertet a Posta utca felől lezáró Sportszarnok is. A Rákóczi út túloldalán található körbeépítve, de fallal és zöldfelülettel védve a református templom, amely a kataszteri térképek tanúsága szerint évszázadokkal ezelőtt is itt állt, fallal övezve.

Jelentős zöldfelületként jelenik a település szélén az Árpád-hegyre felkúszó temető, mely a Bakó József és a Felsőpincesor utcákról közelíthető meg legjobban. A temetőben álló fák a település zöldfelületét gazdagítják. A temetőben jellemzően örökzöld fák és bokrok állnak, ezzel segítve az örök életre való emlékezést. A terület felső széle már a művelt területekkel, szőlősorokkal találkozunk, és alakul át szőlőheggyé.

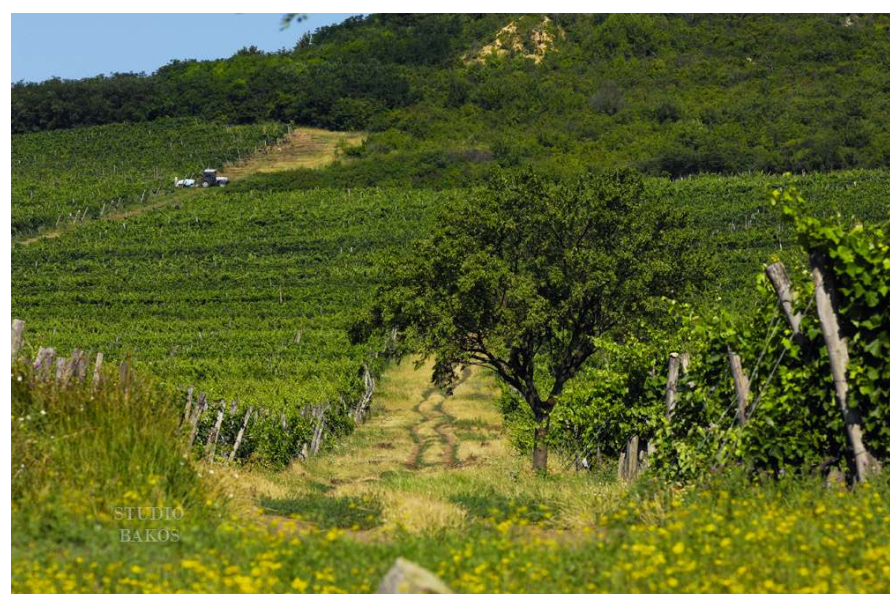

Ond esetében nehezebb megfogni a zöldfelületeket, hiszen a falu mérete nem sok teret ad ilyen jellegű fejlesztésnek, mégis találunk jelentős zöldfelületi értékeket. A református templom kertjében idősebb fenyő és gesztenye állomány áll, a katolikus templom kis magaslaton áll, körülötte kerttel. A Fő utca Szerencs felé eső harmada rézsús oldalú, növényesítésre ad lehetőséget.

Ond és Szerencs között található az Árpád-hegyi horgásztó, mely jelentős zöldfelület és közönséget vonzó elem a Szerencs-patak szomszédságában. A mesterséges tó környezete igényesen kialakított, sziklák, frissen ültetett dísfák, idős fűzfák teszik rendezetté a területet. A tóhoz tartozik egy játszótér, egy állatsimogató és egy sziget is.

Nemzeti és nemzetközi természetvédelmi oltalom alatt álló vagy védelemre tervezett terület, érték, emlék:

Nemzetközi természetvédelmi oltalom alatt álló terület: Az Európai Unió által létrehozott Natura 2000 területek egy olyan összefüggő európai ökológiai hálózat, amely a közösségi jelentőségű természetes élőhely típusok, vadon élő állat- és növényfajok védelmének keresztül biztosítja a biológiai sokféleség megőrzését és hozzájárul kedvező természetvédelmi helyzetük fenntartásához, illetve helyreállításához. A Natura2000 hálózat két típusa közül Szerencsen a madárfajok védelmére kijelölt Különleges Madárvédelmi Terület (SPA) érintik a települést. A települést érinti a HUBN10001 Bodrogzug-Kopasz-hegy- Taktaköz, továbbá a HUBN10007 Zempléni-hegység a Szerencsi-dombsággal és a Hernád-völgygel különleges madárvédelmi terület, amely az egyik legkiemelkedőbb ragadozómadár-élőhely Magyarországon. Az élőhelyek az egykori felhagyott szőlők helyén kialakult gyepek, cserjések, bokorerdők és ligetek.

Országos jelentőségű ex-lege védett érték a településen:

A Takta-csatorna keleti partján található földvár maradványai (hrsz. 0118), valamint a településtől DNY-ra fekvő Szerencsi-halom (hrsz. 065/3- 13) kunhalom. A Taktaföldvár regionális jelentőségű régészeti lelőhelyként is nyilvántartott:

Szerencs Taktaföldvár I. erődítés Őskor-középkor EOVS: 812550, EOVS: 312040

Szerencs Taktaföldvár II. erődítés Őskor-középkor EOVS: 812280, EOVS: 312100

Régészeti terület, védett régészeti terület, régészeti érdekű terület:

A XIX. századi lecsapolási munkák megkezdése előtt az Alföld vízben gazdag táj volt. Számos ér, patak, folyás, folyócska kanyargott itt, amelyek vízmentes magas partjai pedig kiváló körülményeket kínáltak a régészeti korokban a megtelepüléshez.

Szerencs határa vízfolyásokban, víz borította, mocsaras területekben meglehetősen gazdag. A Takta régi medre a település közelében kanyarog, amelybe a Szerencs-patak torkollik. Az Árpád-hegy déli, délkeleti lejtőjén eredő források vize a környék jelentős részén húzódó mocsarak vízutánpótlását biztosította. Ez a mocsárvidék volt a település és a vár egyik fő védelmi erőssége.

Szerencs határában több olyan régészeti lelőhely halom, valamint földvár található, amely jelentős tájképi értékkel is rendelkezik, amelyeket a kulturális örökség védelméről rendelkező jogszabály alapján minden típusú beruházással el kell kerülni.

Jelentősebb belterületi részben megkutatott régészeti lelőhely, a református templom környezete:

A templom és környezetének 2011. évi felújítása során a templom környezetének víztelenítésére szolgáló szivárgó rendszer és közmű-bekötések nyomvonalán végeztek a Miskolci Hermann Ottó munkatársai régészeti feltárást Makoldi Miklós vezetésével. A feltárást során értékes, több száz éves leletekre bukkantak a régészek. A legtöbb középkori eredetű templom kertjében találhatóak a templom körül sírok, de ezúttal az 1400-as évekből származó ezüstpénzt, kerámiaedényeket is találtak egy kivételes ritkaságnak számító csonttárolóban, latin nevén osszáriumban, melyben több száz halott összedobált csontjai heverték. Ezen kívül is több ezer feltáratlan sír valószínűsíthető a templom körül. A feltárást legnagyobb jelentősége azonban, hogy Krisztus utáni II-III. századra datálható – vagyis a Római Birodalom korszakából származó, germán vandál népekhez köthető – ipari célból létesített tűzhelyeket, a hozzájuk kapcsolódó földbemélyített, cölöpszerkezetes műhelyt és vízvezető árkokat is, amik arra utalnak, hogy már a Honfoglalást megelőzően is volt itt település.

Területi védelem – világörökségi terület:

A Tokaji borvidék 1737 óta élvez védeltséget, amikor is egy királyi rendelet - a világon elsőként - zárt borvidékké nyilvánította. Ez azonban kötelezettségekkel is járt: a bortermelés ezen a vidéken közel 3 évszázada szigorúan szabályozott törvényi keretek között zajlik. A kultúrtáj híven mutatja be az ebben a régióban meghonosodott bortermelés, egy borspecialitás készítésének történelmi hagyományait - hiszen ezek a speciális igények formálták a pincék és pincészetek formai megjelenését, mely eltér Magyarországon más tájaitól. A jellegzetes szőlőbirtokok, farmok, falvak és kisvárosok mélyen fekvő, ősi borpincéiben nyomon követhető a tokaji bor termelésének minden mozzanata. Az elmúlt ezer év alatt kialakult szőlőművelési hagyományok érintetlen, eredeti formában való továbbélése és a borvidék évezrede tartó egysége indokolta, hogy az UNESCO Világörökség Bizottsága a Tokaji borvidéket 2002-ben mint kultúrtáját felvette a Világörökségi Listára. A világörökségi helyszín összesen 132,555 négyzetkilométernyi (13.245 ha) magterülete megegyezik a magyar bortörvényben meghatározott Tokaj-Hegyaljai borvidékkel, az ütközőzónába pedig 27 további település közigazgatási területe tartozik. **Szerencs a magterület védőövezetéhez tartozik.**

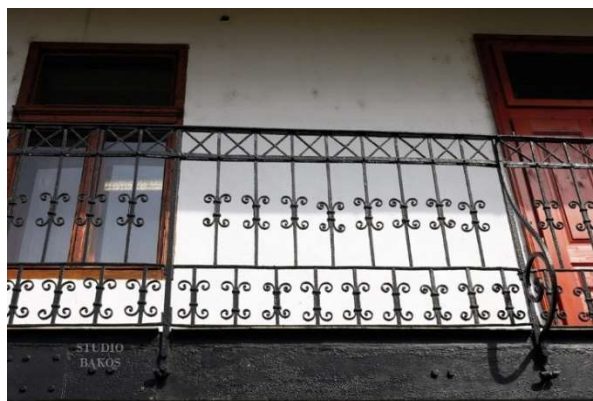
Településképi jellemzők:

Egy település arculatát, hangulatát nagyban befolyásolják azok a térelemek, táji, természeti vagy művi részletek, melyekre mindennapi életünk során kevésbé figyelünk fel, szemünk átsiklik rajta, ugyanakkor ezek a részletek adják az ember életterének harmóniáját, a szépséget, megmutatva, hogy elődeink - sokszor a mainál mostohább körülmények között is - figyelve a részletekre olyan környezetet teremtettek, mely csodás örökség számunkra. Az arculati kézikönyvben néhány példát kiragadva adózunk tisztelettel a régvolt mesterek munkájáért, egyben útravalót meríthetünk a környezetünk minőségi formálásához.

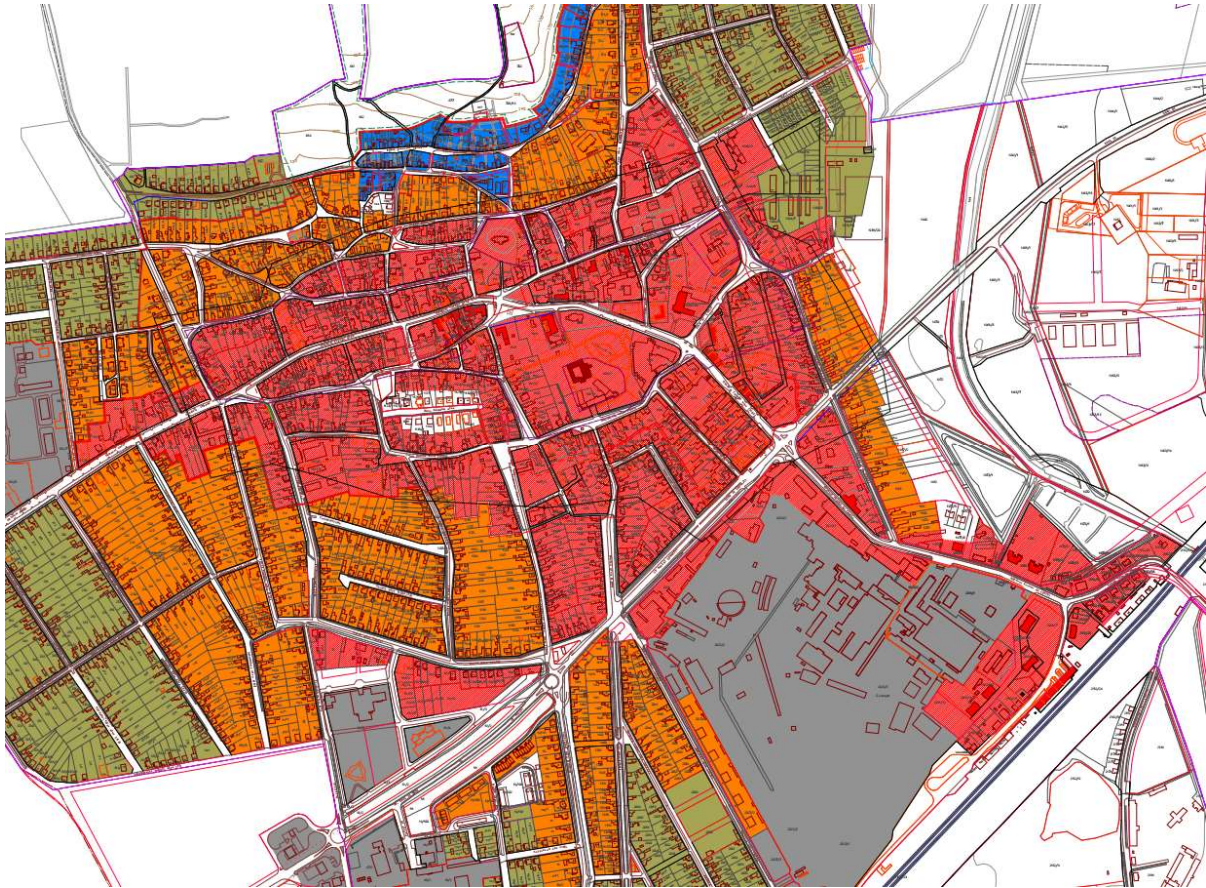

4. ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRSZÉK SZERENCSEN

TELEPÜLÉSKÖZPONT KISVÁROSIS TERÜLET

A kisvárosias jellegű településrész térben Szerencs legrégebben beépített területét fedi le, és a Rákóczi út két oldala köré szerveződik, északon a Hegy utca - Árpád utca – Széchenyi utca vonaláig, délen a Huszárvár út és a Gyár út közötti terület, a Kivásártér, Tatay és Szűk utcák környezetére terjed ki, keleti irányban az Ondi út, Magyar utca vonalával zárul.

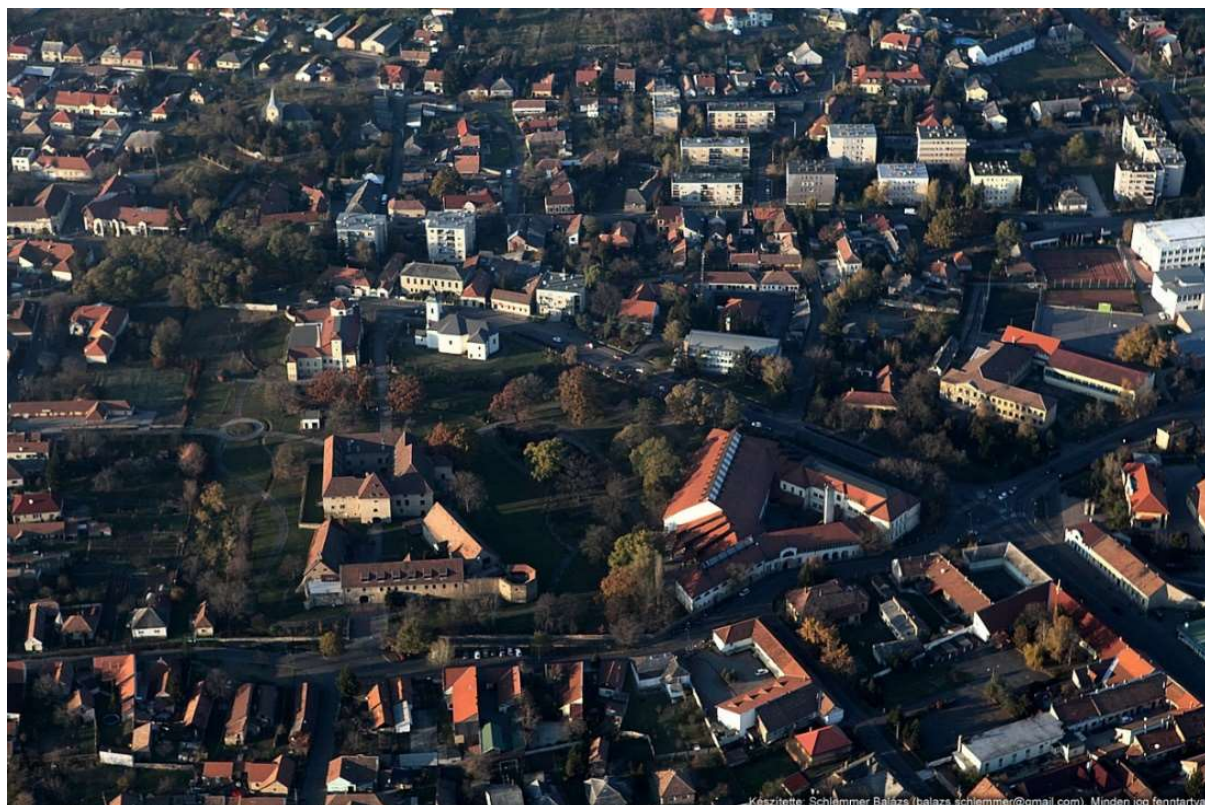
A kisvárosias karakterű terület csaknem teljes egészében lefedi a történelmi városközpont – azaz a település legrégebben lakott, beépített – így jelentős kulturális örökséggel, számos műemlékkel, sajátos, évszázados hagyományokat őrző településszerkezettel, szabálytalan úthálózattal és telekalakítással, jelentős építészeti értékkel rendelkező területét. Ugyanakkor e terület ma is a település igazgatási, kereskedelmi, kulturális központja, ide koncentrálnak a közösségi funkciókat ellátó intézmények, a kereskedelem és a szolgáltatás jelentős része.

Szerencs városközpontjában az úthálózat meglehetősen szövevényes, bonyolult. A halmaztelepülések minden jegyét magán viseli. A régi országút nyomvonalán kialakult Rákóczi út kelet – nyugati irányban többszörösen megtörve vezet végig a városközpontban. A főutcával közel párhuzamosan kialakult lakóutcák íves vonalvezetése szilvamag alakú lakótömbre szabdalja a városközpont északi területeit. A történelmi városközpont meghatározó területe a Rákóczi vár a római katolikus és a református templom műemléki környezete.

A városközpont jellegzetes halmazos és részben szalagtelkes elrendezése történelmi örökség. A belső mag telekméretei nagy szórást mutatnak. A Rákóczi út két oldalán az utcaképet a zárt sorú beépítés határozza meg, ez jellemző még a Petőfi, és részben a Kossuth utcára is, a többi belvárosi utcán előfordul még a hézagosan zárt sorú beépítés is, a többi terület beépítése viszont zömében oldalhatáron álló. A szabadon álló beépítési mód kivételével az épületek a telkeken előkert nélkül helyezkednek el.

Szabadon állóan helyezkednek el elsősorban az intézmények (iskolák, polgármesteri hivatal), valamint a teleszerű, többszintes lakóterületek épületei az úszótelkeken, és az egyes többszintes lakóházak

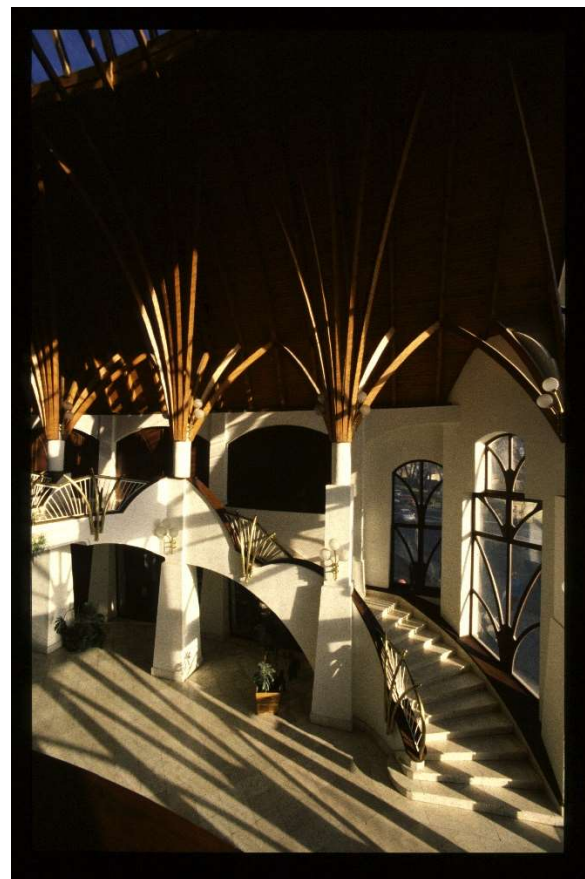
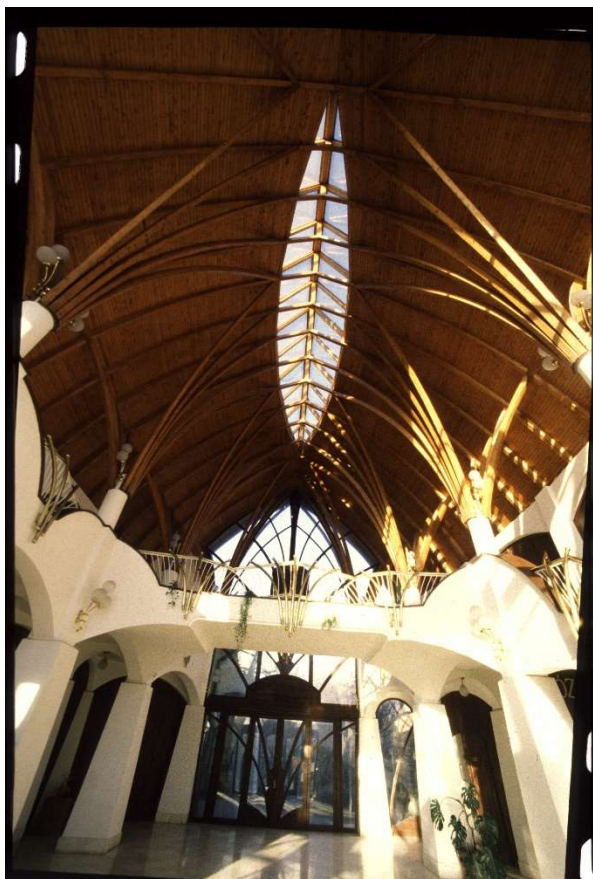
(Rákóczi u. 111., 118. sz., Kossuth tér). Ezek az utóbbi évtizedek beépítési jellemzői, amelyek egyes helyeken zavaró hatásúak, mert megbontják a hagyományos, zárt sorú beépítés karakterét, hangulatát.

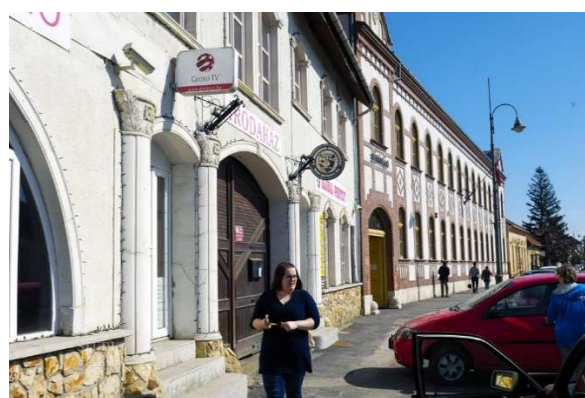

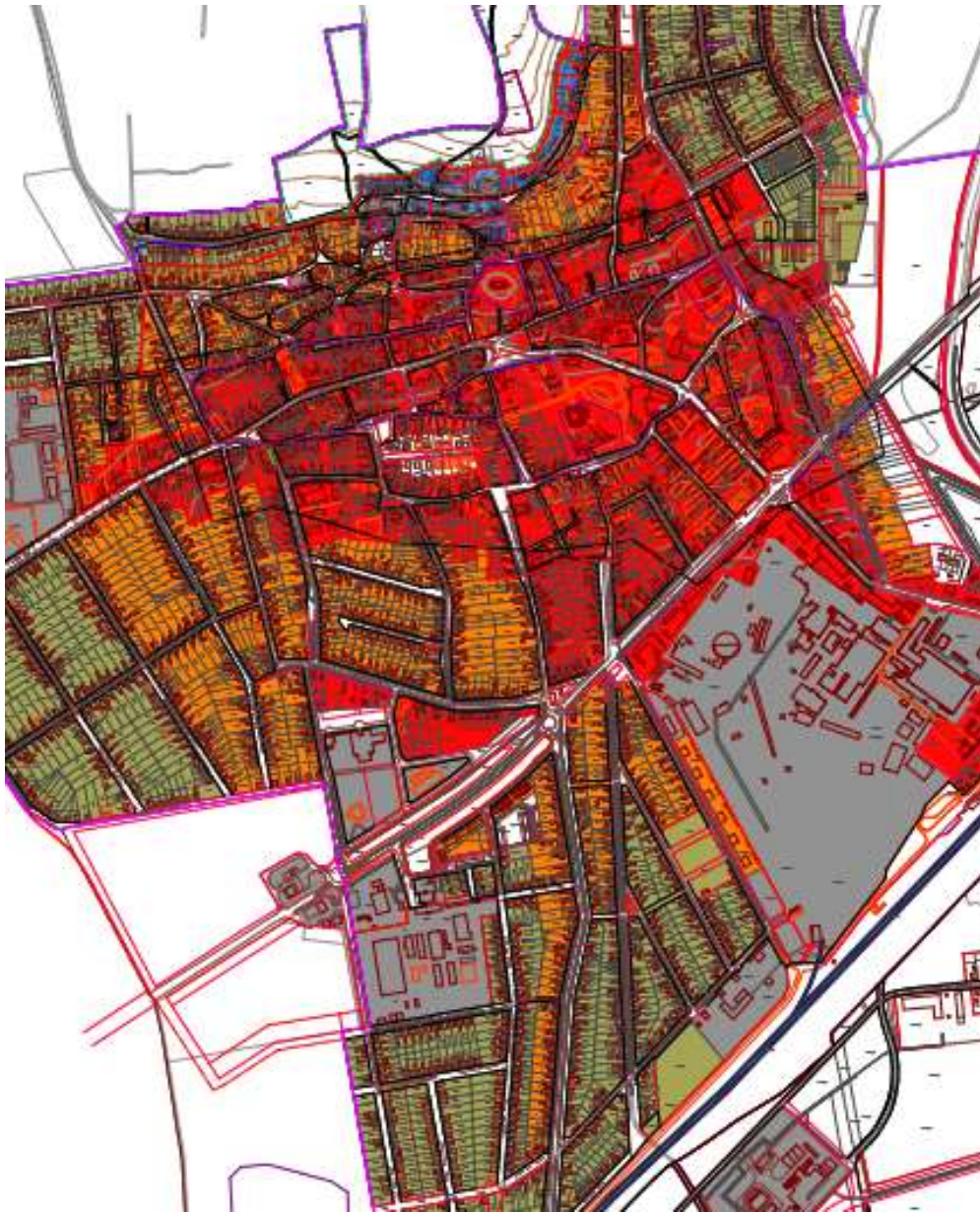

TELEPÜLÉSKÖZPONT KERTVÁROSIS TERÜLET

A településközpont kisvárosias jellegét a felváltó régebbi, családiházas beépítésű lakóterületek utcahálózata telekosztása szabályosabb, mint a történelmi településközpontban, beépítésük az 1900-as évek első felében kezdődött, és az 1960-as évekbe épült be teljesen a terület. Ide tartoznak a Takta, Csalogány, Bányai János (volt Fürst S.), Alkotmány, Bajcsy-Zsilinszky utca alsó szakasza, Arad és Bátya utcák, Bocskai, Bethlen, Kolozsvár, Dózsa, Nagyváradi utcák, valamint a városközpont északi oldalán a Hegy, Árpád, Széchenyi, utcák külső szakasza, a Monoki, Bényei és Mikszáth utcák, valamint a Magyar utca. A közel szabályos telkek oldalhatáron álló beépítésűek, a terület jelentős részén az épületek előkert nélkül épültek. Uralkodó tetőforma a sátoztető, a régebbi keskeny lakóépületeknél előfordul az oromfalas utcára merőleges gerincű, míg a szélesebb utcai homlokzatú épületeknél az utcával párhuzamos gerincű nyeregtető. A lakóépületek és kerítések építésénél gyakran használták a helyi terméskövet.

TELEPÜLÉSKÖZPONT FALUSIAS TERÜLET

Szerencs-Ond településrész korábban önálló közigazgatás alá tartozott, 1990-től Szerencs városhoz tartozó, térben azonban még mindig elkülönülő településrész. A településrész szerkezetét tekintve, egyutcás településnek tekinthető, amely az észak – dél irányú forgalmi út mellé szerveződött. Később alakultak ki a keresztirányú utcák (pl. Monoki u., Petőfi u., Kossuth u.), majd még később az Ady E. utca, illetve a Hunyadi utcai új telekosztás. A Széchenyi u., Petőfi u., Kossuth u. térségében található a településrészen a régi faluközpont, melynek beépítése halmaz jellegű.

INTÉZMÉNYTERÜLET, IPARI TERÜLET

A város intézményeinek többsége a településközpont területén található, van azonban két önálló intézményterület, a Bekecsi út északi oldalán a Rendelőintézetnek az Idősek Otthonának és a Rendőrkapitányságnak helyt adó terület, valamint a Kassa utca és a 37 számú főút közötti intézményterület, ahol oktatási, egyházi és igazgatási épületek találhatóak, ehhez közvetlenül kapcsolódik a város legnagyobb egybefüggő – jelenleg részben beépített – kereskedelmi szolgáltató területe.

A város iparterületei: közül a volt Cukorgyár és a Nestlé területe a település központjában található. A Nestléhez tartozó üzemi terület sűrűn beépített, de rendezett terület, míg a volt Cukorgyár 25 ha nagyságú területe barnamezős terület, melyen az egykori gyár legtöbb épületét elbontották, így több mint 20 ha üres, befektetésre alkalmas területtel rendelkezik, illetve hasznosításra vár több jelenleg üresen álló ipari műemlékké nyilvánított épület. A terület elhelyezkedése alapján településképi szempontból frekventált helyzetű.

A legnagyobb kiterjedésű iparterület a vasútvonal és a 37. számú főút között Sátoraljaújhely irányába elhelyezkedő Keleti Iparterület, mely Ipari Park címmel rendelkezik, a mintegy 40 ha összterületű Ipari Park közel fele beépített terület, a többi tartalék fejlesztési területnek minősül. Beépítése tájképvédelmi szempontból kiemelt figyelmet érdemel, mivel a várost Sátoraljaújhely irányába elhagyók számára itt tárul fel a Zempléni Hegység nyugati vonulatának – a világörökségi védelem alatt álló – borvidék panorámája.

Tájképvédelmi szempontból szintén érzékeny helyen található az ondi iparterület, amely a Zempléni hegység előterében lévő Szerencs patak völgyének közepébe ékelődik.

A tájképvédelmi szempontból kényes helyzetű iparterületek területének további bővítése elkerülése érdekében a város jelenleg nem nagy súllyal rendelkező déli iparterületén van lehetőség területi bővítésre, mivel ez a terület a Taktaköz felé esik. A település legkisebb, sűrűn beépített iparterülete a nyugati iparterület, mely további szabad fejlesztési területtel már nem rendelkezik. A korábban itt működő DIGÉP felszámolása után az épületállomány felújítása újra hasznosítása folyamatban van.

PINCÉS TERÜLET

A városközpont északi részén, a hegy lábánál helyezkedik el a védett pincés terület. A pincék homlokzati kialakítása oromfalas, egy részüknél jellegzetesen előrenyúló tetővel, fedett előtérrel. Az előtér ráccsal lezárva. Tetőfedésük általában cserép vagy pala. Homlokzati falazatuk többnyire kő, egyes pincéknél vakolt, másoknál vakolatlan felülettel. A pincék egy része igényesen kialakított, borházzal bővített, más részüknek csak a pince lejárata jelenik meg, egy kőfallal lezárva, benne jellegzetes kétszárnyú pinceajtóval.

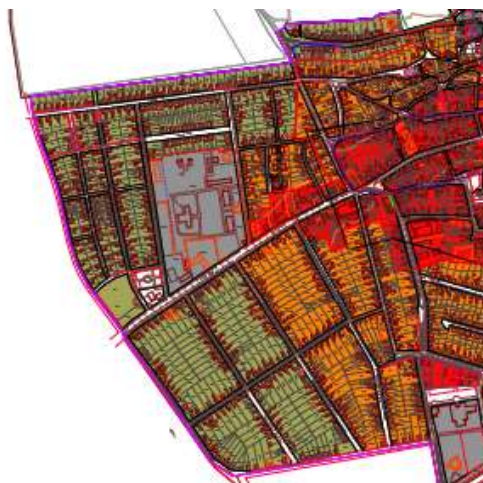

KERTVÁROSI TERÜLET

A kertvárosi lakóterületek zöme az 1960-as éveket követően kezdett beépülni. A város nyugati oldalán a Bekecsi út alsó oldalán az Alkotmány és a Vörösmarty út közötti terület, északi oldalán a „Papföld” területe. A 37. főút déli oldalán a Nagyvárad és a Kilián utca közötti terület. Az Ondi út keleti oldalán a Szabadság utca és a Veres Péter utca közötti terület, és Ondon a Hunyadi és Ady Endre utcák. A legrégebbi kertvárosi lakóterület a Fecskés településrész egyes részei, amely beépítése már az 1930-as években megkezdődött. A legújabb kertvárosi lakóterület pedig az Ondi út északi lakóterület, a Veres Péter és a Szilas A. Pál utca feletti szakaszig.

A beépítés módja szinte kizárólag oldalhatáron álló beépítés 3-5 m előkerttel, jellemző tetőforma a sátoztető, kontyolt nyeregtető.

FALUSIAS TERÜLET

Falusias lakóterület Ondon található, vegyes épületállománnyal. Az egykori gazdálkodás épületei mára szinte teljes egészében eltűntek, kevés falusias karakterű épület maradt meg, ezek egy része lakatlan, vagy veszélyeztetett állapotú.

5. ÉPÍTÉSZETI ÚTMUTATÓ

Minden település része egy tájegységnek, fejlődése természeti, társadalmi és gazdasági szempontból a térség, a tájegység fejlődésétől elválaszthatatlan. A Tokaji borvidék kiemelt fejlesztési térsége az országnak, világörökségi kultúrtáj, nemzetgazdasági szempontból jelentős értékhordozó térség, kulturális szempontból egyedülálló tájegység. Szerencs Tokaj-Hegyalja kapuja, így a város építészeti arculatának egyedi elemei mellett számos a kiemelt térségre általánosságban jellemző vonással is rendelkezik.

2019 évben elkészült Tokaj-Hegyalja Építészeti Tájegységi Arculati Kézikönyve. (Tokaj-ETAK)

A tájegységi arculati kézikönyv bevezetőjében az alábbi útmutatást fogalmazza meg:

„Tokaj-Hegyalja és az itt termelt bor világhírű. A hírnevet azonban meg is kell tartani: nem csupán a bor arculatával kell törődni, ahhoz hozzátartozik a települések, és az egész tájegység arculata. Ennek pedig bizonyos tekintetben egységesnek (nem feledve az egyes települések egyéni arcát), harmonikusnak és hangsúlyozottan minőséginek kell lennie. Ezáltal válik a vidék élhetővé és a máshonnan érkezők számára érdekessé. Ez napjainkban az elnéptelenedő vidék idején és a turizmus, mint jelentős megélhetési forrás tekintetében kiemelten fontos.”

Szerencs Településképi Arculati Kézikönyve is ebben a szellemben készült, de biztatunk mindenkit aki városunkban bármely a település arculatát formáló tevékenységet végez, hogy munkájához használja a tájegység arculatát bemutató és hasznos útmutatásokat tartalmazó kiadványt is.

A Tokaj-ETAK városunk vonatkozásában az alábbi ajánlást tartalmazza:

- *„A meglévő sűrű térszövetnek megfelelően kell fejleszteni a várost, elkerülve az épületek indokolatlan magassági növekedését.*
- *Rendezni kell a közlekedési és a földalatti infrastruktúrát, a légkabeleket földkábelre kell cserélni. A belvárost tehermentesítése már sok helyen megvalósult, így lehetővé vált a főutca gyalogosítása, humanizálása. A feladat manapság az igényes díszburkolat, a közterületek egyedi ízt mutató rendezése*
- *Nagyobb hangsúlyt kapnak a köztéri szobrok, kutak.*
- *Az óvárosi helyreállításoknál és az új épületeknél az öröklött térarány, lépték, a tömör kerítések, a spaletták, a mértéktartó, de helyenként a szabadoság elvét követő színezés, a felülnézetből is igényes cseréptetők alkalmazása, a minőségi anyaghasználat, a polgári hagyományok átmentése legyen a fő szempont.*
- *Az idegenforgalom és a városi kereskedelem okán kiemelt figyelmet kell fordítani a kirakatokra, vendéglátóipari teraszokra.*
- *Hangsúlyosan kell foglalkozni a raktárürülések és az ipari létesítmények arculatával.*
- *A városi lépték okán megjelennek a társasházak, néhány helyen a lakótelepek.*
- *Több, és nagyobb léptékű középület épül, újul meg.”*

Városunk legjelentősebb sajátossága a borvidéki térségen belüli elhelyezkedéséből adódó eltérő gazdasági fejlődéséből adódik. Kevésbé meghatározó a szőlészeti-borászati ágazat jelentősége, ugyanakkor – hasonlóan Sátorajúj helyhez - jelentősebb iparral rendelkezik, mint a többi hegyaljai település. Szerencsen az ipari-gazdasági karakter tradicionálisan meghatározó szereppel bír, ennek további fejlesztése is létfontosságú nem csak a város, hanem a térség kiegyensúlyozott, fenntartható fejlődése érdekében. Mindezt azonban úgy kell megtennünk, hogy az iparfejlesztés ne veszélyeztesse, hanem erősítse a világörökségi terület értékeit.

Ennek érdekében fontos az ipari-gazdasági karakterű területek fejlesztésénél a Tokaj-ETAK erre vonatkozó ajánlása:

„Napjaink gondolkodásában az ún. ipari parkok tervezésénél kizárólag a praktikum uralkodik, azaz az esztétikai szempontok mellékesek. Könnyen belátható, hogy ez a történelmi borvidéken nem tartható magatartásforma, az itt épülő épületeknek is bele kell simulniuk a történelmi kultúrtájba, mind anyaghasználatukkal, színezésükkel, mind tömegformálásukkal. A könnyűszerkezetes „dobozépítéset” nem támogatható ezen a vidéken. Kiemelkedő jelentőségű a tájbaillesztés, a tömege tagolása. A gazdasági, nagy alapterületű kereskedelmi épületeknek meg van a maga formai és anyaghasználati racionalizmusa, ugyanakkor nemes arányokat kell, hogy tükrözzenek.

- *Tokaj-Hegyalján irányadó a (tagolt) magastető használata, a tájképbe illő cserépfedéssel vagy lemez/fémlemez fedéssel a barna vagy szürke árnyalataiban. A hajlásszög tekintetében elfogadható a csarnok fesztávhoz igazodó alacsonyabb érték is.*
- *Lapostető a rálátások miatt nem ajánlott, intenzíven gondozott zöldtetővel sem.*
- *A telken való elhelyezés sem mindegy, a sziluett védelme érdekében a magaslati helyett törekedjünk a lankára, hegylábba, sík területre való telepítésre.*
- *Javasolt a fogadóépület, bejárat, iroda funkciók nem könnyűszerkezetes, igényesebb kialakítása, természetes anyaghasználattal.*
- *Nem elfogadható a rikító színekben pompázó acélvázcsarnokok kihelyezése. Homlokzaton – mérlegelve az épület méretét és a környezetben elfoglalt helyét, javasolt a környezetbe (égbolt, talaj) olvadó színek, például grafszürke, antracit, vagy a meleg, visszafogott földszínek használata. Csillogó felületek nem alkalmazhatók!*
- *Nem javasolt a feltűnő, harsány, a teljes homlokzatot vagy tetőt elfoglaló cégnevek, logók megjelenítése.*
- *Telephely környezetében védő növényzónát kell kialakítani, kert- és tájtervező bevonásával.*
- *A parkolókat osszuk kisebb részekre, ne feledkezzünk meg a fásításukról. Ipari park, nagyobb egybefüggő ipari terület esetén javasolt egységes útbaigazító táblarendszer elhelyezése.*
- *A konténerek igényes és kreatív, iroda-, szaniter- és raktárfunkciókkal való építőipari felhasználása a világörökségi területen nem javasolt.*
- *Az ipartörténelmi emlékeket ne hagyjuk pusztulni, számos egyéb funkciót képesek befogadni rugalmasan alakítható tereikbe. Ezeket az épületeket és kiegészítő elemeiket (kerítés, kapu stb.) egykor a legnagyobb gondossággal alakították ki, melyek megőrzése, felújítása közös érdekünk.”*

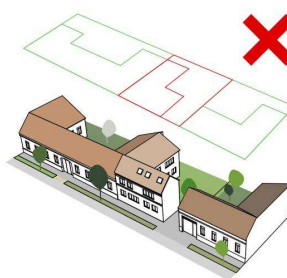
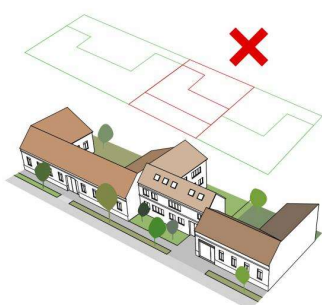
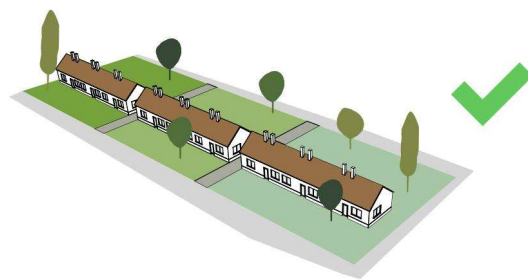
TELEPÍTÉS

Az épületek telepítése során alkalmazkodni kell az adott karakterű terület jellemző beépítési módjához.

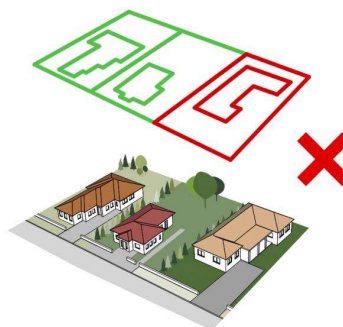
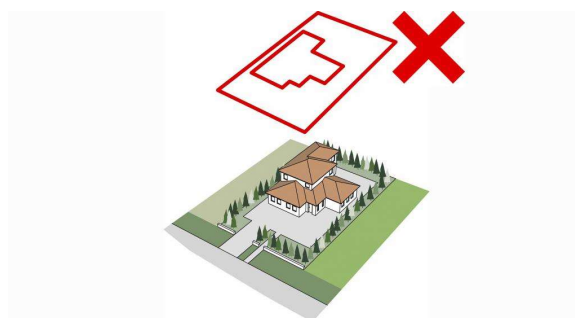
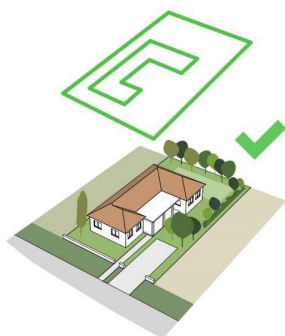
A településközpont kisvárosias területen uralkodó az előkert nélküli zárt sorú, illetve a hézagosan zárt sorú beépítés, a **településközpont kertvárosias** területen pedig az oldalhatáron álló beépítés, amelynél egyaránt előfordul az előkert nélküli, és az előkertes beépítési mód. Mind a zárt sorú, mind pedig az oldalhatáron történő telepítés esetben elvárás a hagyományos utcakép megtartása, foghíjaknál, vagy pedig az általános képtől eltérő esetekben a helyreállítása.

Hosszúház beépítés Szerencsen a településközpont kertvárosias részen, a Bajcsy-Zsilinszky utca egyik oldalán maradt valamint Ond településrész egyes szakaszain meg viszonylag egységes formában, ezeken a helyeken az átépítés során is megtartandó a hosszúház elrendezés.

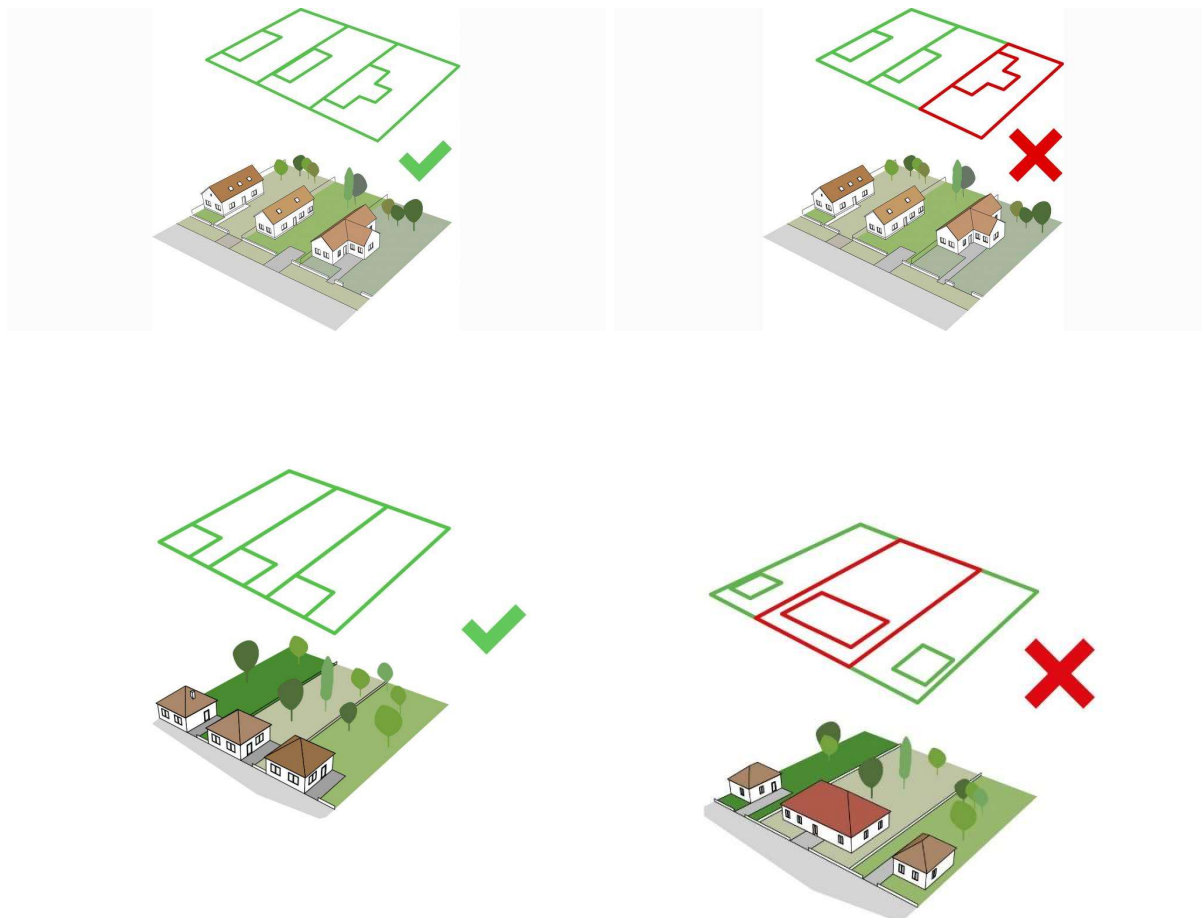
Kisvárosi telepítés:

Kertvárosi telepítés:

Falusias telepítés:

MÉRETEK, ARÁNYOK

A meglévő környezethez való illeszkedés a lépték, az épületek tömege és magassága szempontjából is alapelvárás. A változó építetési igények miatt ennek betartása okos tervezést, időnként kompromisszumkészséget igényel, de elengedhetetlen. Gyakran jelentkezik a probléma azokon az eredetileg aprótelkes területeken, ahol az új igények alapján több telket összevonnak, és az új nagyobb teltek megengedett mértékű beépítése a környezetéhez képest kerülendő léptékű épületet eredményezhet.

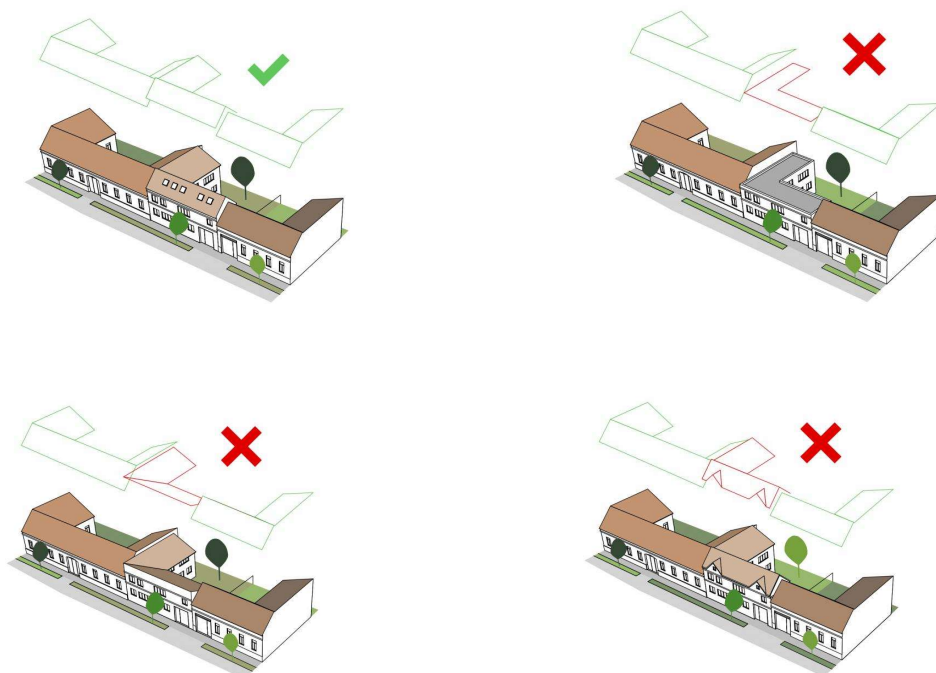

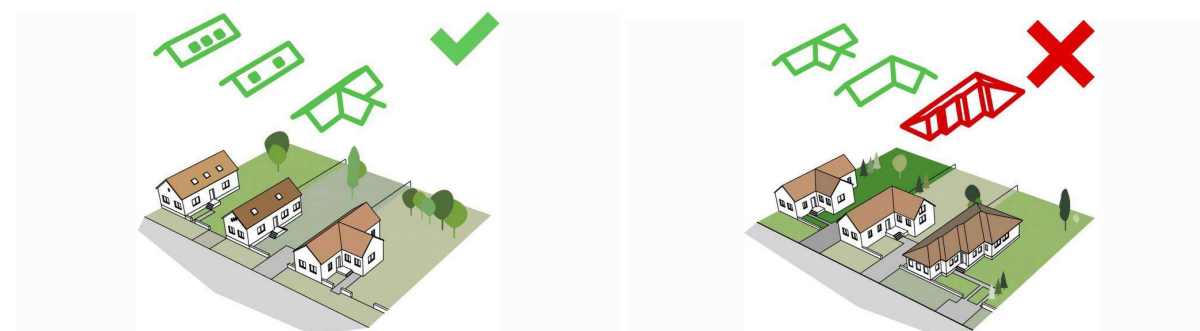
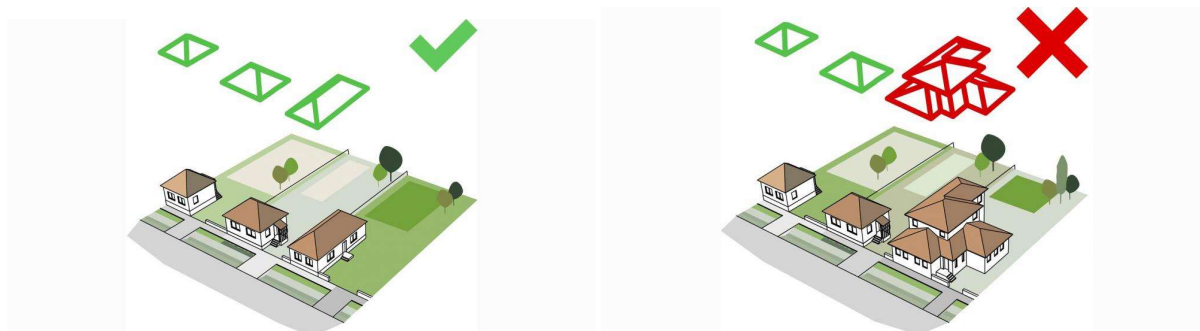
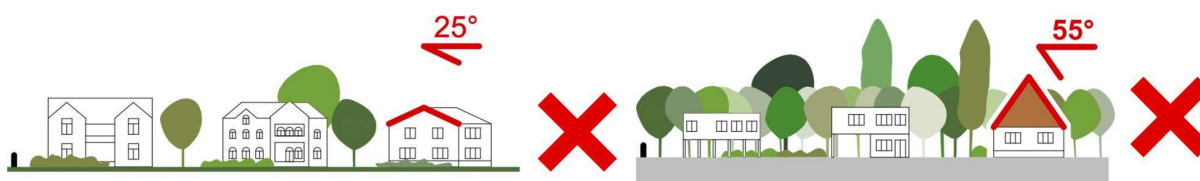

TETŐFORMA, TETŐFEDÉS

A városban általánosan elterjedt a magastető, melynek hajlásszöge közel a régi ácsszerkezeteknél használt 38 fokos hajlásszöghöz a 35-40 fok közötti tartományban mozogva a leginkább illeszkedik a településképhez. A tetőforma az eltérő karakterű területeknél változatos képet mutat. A meredekebb – alpesi jellegű –, vagy az alacsonyabb – mediterrán jellegű – illetve a túlzottan tagolt tetőforma elűt a település arculatától, ezért kerülendő. Nagyobb egyedi építészeti kialakítású, elsősorban középületek esetén az egyedi tetőforma és hajlásszög is alkalmazható, amennyiben az harmonikusan beilleszthető a településképhez.

Tetőfedésnél a hullámpala, nem műpala, nagyelemes „mediterrán” cserép, bitumenes zsindely alkalmazása kerülendő. Elsődlegesen tetőfedő anyagnak a természetes cserép ajánlott, nagyobb épületeknél a korcolt lemezfedések alkalmazása is elfogadott.

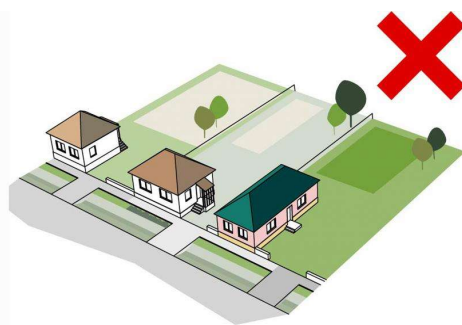

ANYAG ÉS SZÍNHASZNÁLAT

Tokaj-Hegyalján, így Szerencsen is az épületek homlokzati falfelületeinél a vakolt, simított nyers fehér, illetve visszafogottan színezett felületképzés az elterjedt. Látszó kőfelületet elsősorban a lábazatoknál találunk, egyes igényesebben kialakított épületnél nyíláskeretezés, könyöklő-, öv- és ereszpárkány is előfordult, illetve a 40-50 éves kertvárosi lakóépületek utcai homlokzatánál az ablak aljáig tartott a lábazattal azonos anyagú terméskő fal. A vakolt nyíláskeretezés, a vakolattagozatok, párkányok, pillér utánzatú kiemelések, kváderezés, a városközpont régebbi épületeinél általánosan elterjedt. Szintén megtalálható a vakolatdíszítés a régebbi hosszúházas beépítésű településrészeknél.

- Épületek felújításánál törekedni kell az eredeti anyaghasználat, nyílásosztás, díszítés helyreállítására. A vakolatdíszeket a homlokzat színével megegyezően, vagy annak egy világosabb árnyalatával javasolt festeni.
- Terméskő falazatú épületeknél a kőfelület láthatóvá tétele támogatható, de ügyelni kell a kő és az egyéb felületek arányára, továbbá arra, hogy ezt csak megfelelő struktúrájú és állapotú falazatok esetében tegyék meg, kerülni kell a vastag fugázásokat.
- Védett homlokzatoknál kerülni kell az utólagos külső hőszigetelést, ha ez mégis elkerülhetetlen, akkor gondoskodni kell az eredeti állapot szerinti tagozatok, párkányok, nyíláskeretezések visszaépítésére.
- Új építés esetében is elsősorban a vakolt visszafogottan színezett falfelület kialakítása ajánlott.
- Új építés esetén a településrész karakterének jellegzetességei megjelenhetnek az épületen, de a kerülendő a régi épületek díszítésének másolása, főleg az előregyártott polisztirol díszítőelemek alkalmazása.
- Mind új építésnél, mind felújításnál kerülendő minden ragasztott „utánzat” felület alkalmazása, látszó kő, esetleg téglafelületnél rakott falazatot ajánlott kialakítani.
- Mind a homlokzat, a nyílászárók és a tetőhéjzat esetében kerülni kell a harsány erős színek alkalmazását.

Homlokzatok színezése: javasolt pasztel földszínek**nem javasolt rikító színek****Nyílászárók színezése: javasolt lágy színek:****nem javasolt rikító színek:**

AJTÓK, ABLAKOK

A nyílászárók kiosztása, ritmusa, a falfelülethez mért aránya meghatározó az épület karaktere szempontjából. A régi épületeknél a homlokzati nyílászárók minden esetben függőlegesen nyújtott arányúak, azaz magasabbak, mint amilyen szélesek. Régebbi épületeinknél a nyílászárók anyaga egységesen a fa volt, és még az alárendeltebb épületrészeknél, melléképületeknél, pincéknél is időtálló masszív, igényes kialakítású volt. A sorozatgyártást követően jelentek meg a kevésbé tartós minőségű, és a hagyományos arányoktól eltérő típus ablakok és ajtók. Ezek beépítése főleg akkor volt zavaró, településképet romboló, ha azzal az épület eredeti nyílászárószáma is felborult.

Mind az épületek felújításánál, mind pedig új épületek építésénél javasolt az alábbiak betartása:

- Műanyag helyett válasszunk természetes, szépen öregedő anyagból készülő fa nyílászárót, hiszen annak élettartama nem kevesebb mint a műanyag nyílászáróké, és a későbbiekben felújítható, átfesthető, míg az elöregedett műanyag nyílászárót csak cserélni lehet. A fa ablakok ajtók, hőszigetelt üvegezéssel hőtechnikailag egyenértékűek, illetve jobbak is lehetnek a műanyag ajtóktól, ablakoktól.

- Az épületek főhomlokzatán törekedni kell a hagyományos nyílásrend megtartására, kialakítására, nagyobb üvegezett felületek az épületek hátsó, illetve hátsó-oldalsó traktusában javasolt kialakítani.
- Különös figyelmet kell fordítani a településközpont kisvárosias területen az épületek nagyobb méretű nyílászáróinak, kapuinak, kereskedelmi egységek portálainak kialakítására. Épületfelújítás esetén itt is az eredeti állapot helyreállítása az irányadó, míg új építés esetén a hagyományos kialakítás értékeiből építkező, ahhoz harmonikusan illeszkedő, de nem azt utánzó kialakítás javasolt.

KERÍTÉSEK

A kertvárosi, valamint a falusias karakterű településrészeknél meghatározó építészeti elem a kerítés. A falusias karakterű településrészekben korábban szinte kizárólag falból készült léckerítések voltak. A régebbi beépítésű kertvárosi területeken találkozunk igényes kialakítású terméskő lábazatos és pillérű kerítésekkel, kovácsoltvas, vagy merev drótfonatos kerítésmezőkkel, kapukkal. Tömör kerítés általában csak az ingatlanok oldalhatárán vakolatlan kivitelben készült. Napjainkra a kerítések építésénél gyakran megfigyelhető egy kedvezőtlen, az arculatot romboló, gyakran hivalkodó kialakítások megjelenése.

- Kerülendő a beton kerítés lábazatok, valamint oszlopok terméskő lapokkal történő „tapétázása”
- Falusias, kertvárosias karakterű településrészekben az utcai telekhatáron zárt kerítés építése nem javasolt.
- Fém anyagú kerítések színezésére matt, sötét tónusú – antracit, mélyzöld árnyalatú – festékek javasoltak.

NAPJAINK KIHÍVÁSA

A XX. század második felétől a lakásépítések a településmagon kívüli új beépítésű területeken valósultak meg. Ezen kertvárosias karakterű településrészekben az épületállomány napjainkra részben előregedett, ez, valamint az a tényező, hogy a településen újonnan beépítésre szánt lakótelkek csak korlátozott számban állnak rendelkezésre, megindult egy olyan folyamat, mely során a régi lakóépületek tulajdonosváltást követően egyre nagyobb számban épülnek át, illetve elbontásukat követően új lakások épülnek a helyükön.

Ahogy a településközpont kisvárosias területen a régi épületek felújítása alkalmat teremt arra, hogy az esetleg korábban arculatromboló módon átalakított épületek visszanyerjék eredeti értékeiket, úgy a kertvárosi részekben megindult újjáépítési folyamat is alkalmat nyújt arra, hogy az ott átalakításra kerülő lakások is magasabb építészeti színvonalon újuljanak meg, és az új építésű lakások jobban illeszkedjenek a tájegység hagyományos értékeihez.

Ebben a folyamatban természetesen figyelembe kell és lehet venni a változó igényeket és életvitelt, valamint a változó környezeti adottságokat is. Világunk kitágult, hiszen egyre többen jutnak el külföldre, és a médián keresztül is egyre több információt kapunk külföldi építészeti megoldásokról. Ennek egyik leglátványosabb jele a lakásépítésben a **mediterrán jelleg** megjelenése, aminek a változó igények és éghajlat miatt van létjogosultsága, azonban hiba, ha ez azzal járna, hogy elveszítjük a térségünkre jellemző sajátosságokat. Ennek elkerülése érdekében a mediterrán építészet külső jegyei helyett azokra a mediterrán szemléletű elemekre érdemes koncentrálni, melyek arculatvesztés nélkül átültethetően a mi viszonyaink közé:

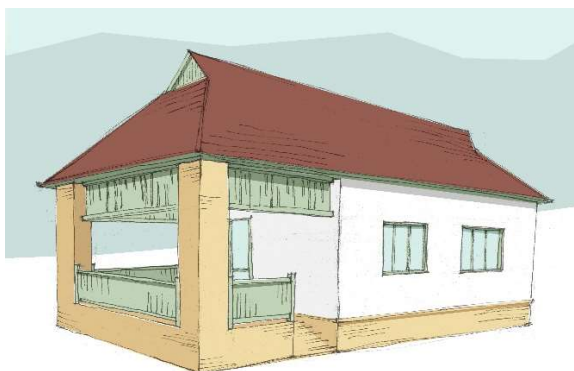
- Az épület alaprajzi kialakításában hangsúlyos a külső és a belső nappali tér közvetlen kapcsolata, belső, vagy több oldalról határolt udvarok, hűvös teraszok kialakítása, a lakás

térkapcsolatai, és a változatos belmagasságú terek kialakítása következtében kellemes klíma, jó átszellőztettség.

- Természetes jó minőségű anyagok és színek használata.
- Kerülendő a túlbonyolított tömeg, az alacsony hajlásszögű tető, és a nagyhullámú mediterrán tetőcserép alkalmazása.

Kockaházak átalakítása: az 1950-es és 80-as évek között nagy számban típusstervek alapján épült kockaházak jelentős része mára korszerűtlen alaprajzi elrendezésűvé vált, épületenergetikai szempontból nem megfelelő, ugyanakkor szerkezetileg általában jó állapotúak, ezért egyre nagyobb számban fordul elő ezek átalakítása, felújítása. Az általában bővítéssel is járó teljes felújítás jó alkalmat teremt arra, hogy kedvezőbb tömegű, az eredetileg semmilyen táji arculatot nem mutató épületek a települési arculathoz jobban illeszkedő kialakítást nyerjenek.

- Javasolt fedett terasszal, tornáccal való bővítés, mely az épület tömegét kedvezően alakítja.
- A tetőszerkezet átalakítása kedvezőbb tetőforma, táji jellegű oromzat kialakítására ad lehetőséget.
- A nyílászárók cseréjével az ablakoztatás átalakítása.

Nagytömegű családi házak átalakítása:

Az 1980-as években kezdődött egy újabb jelentős lakásépítési hullám a városban, amely során a kockaházakhoz hasonlóan táji jellegzetességgel nem bíró, ugyanakkor a kockaházaktól jóval nagyobb tömegű, emeletes, vagy tetőtér beépítéses házak épültek, zömében alacsony építészeti színvonalon.

nagytömegű oromfalas ház

átalakítási javaslat

Többlakásos lakóépületek, középületek átalakítása: Az 1970-es években megindult a településközpontban egy „modernizációs” folyamat, amelynek sajnos több a településképhez illeszkedő régi kisvárosi épület esett áldozatul, és helyükön tömegében és kialakításában egyaránt a kisvárosi karaktertől idegen, az utcakép egységét megbontó többszintes lapostetős épület épült. Ezek felújítása, átalakítása a városkép javítása szempontjából kiemelt jelentőséggel bírna.

Rákóczi út 118, 111.

Rákóczi út Mezőgazdasági Zrt. irodaháza

Kossuth utca társasházak

Rákóczi út, volt Állami Biztosító épülete

Pincés terület fejlesztése: a borvidékhez tartozást leginkább jelképező pincesor fejlesztése mind örökségünk megőrzése, mind turisztikai, mind pedig településképi szempontból kiemelkedő, feladat. Ennek során nem csak az egyedi pincék, hanem a közöttük lévő közterületek, pincehátak rendezését is el kell végezni oly módon, hogy az egyedi jellegzetességek, karakter megmaradjon, ugyanakkor legyen lehetőség a borházak bővítésére is.

6. Jó példák

A kézikönyv ezen fejezete azon már megvalósult példákat mutatja be, melyek mind a felújítások, mind pedig az új építések területén úgy valósultak meg, hogy azok a település és a kiemelt térség építészeti értékeit megőrizték, illetve gyarapították. A jó példákat ötletadónak, iránymutatásnak szánjuk, a bemutatott képek nem mindegyike Szerencsi példát mutat be, azonban mindegyik illeszkedik mind városunk, mind pedig a borvidék arculatához, hordozza azon építészeti értékeket, melyre utódaink örökségként tekinthetnek majd.

Lakóépületek

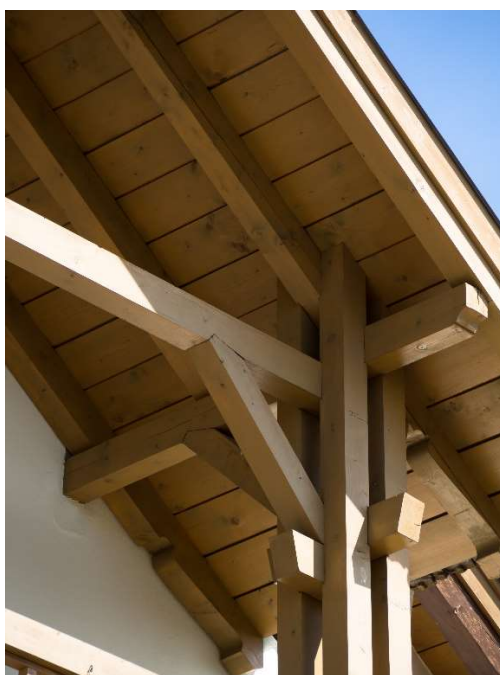
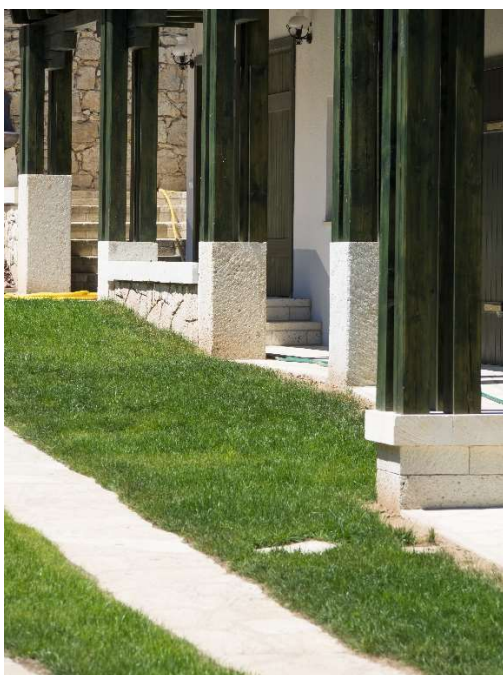
Középületek:

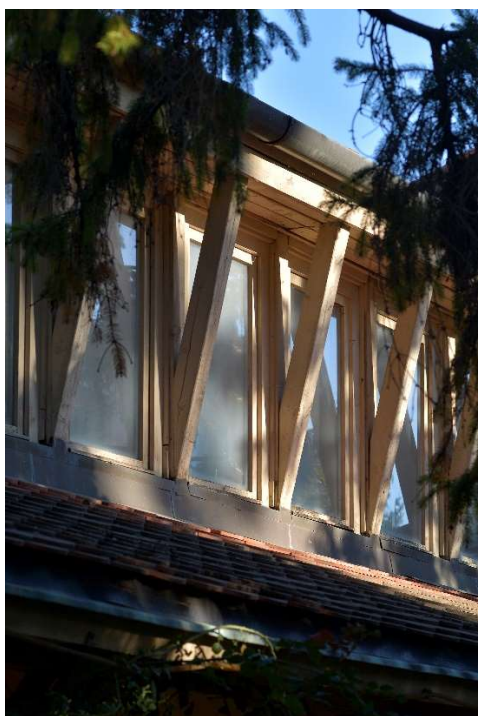
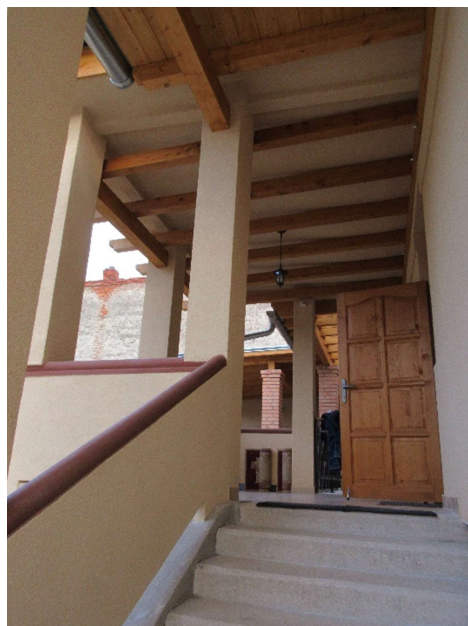

Ipari, gazdasági karakter:

Részletek:

7. UTCÁK, TEREK, ZÖLDFELÜLETEK

Kertek: A rendben tartott kertek a város ékei lehetnek, főleg, ha a gazda gondossága az előkertben is megmutatkozik. Több szép kertet és ketrészletet találhatunk. A gondozott kertek egy ápolt, étellel teli településképet adnak, mert a kert az élet tere és a hagyományos porta része.

Az előkertben a szín gazdag, a hagyományos növények megjelenése a kíváncsú, míg a hátsó kertben a nyírt gyep és az idős fák gondozása ajánlott. Ha van tornáca a háznak, és a tulajdonos nem sajnálja eltakarni a faragásokat, akkor ajánljuk futó növények, különösen szőlő ültetését a tornác lábához. Több jelentős múlt századi polgári ház található itt, amelyekhez ahhoz a korhoz és építészeti megjelenéshez illő kertet kell kialakítani.

Növények: Növények a kert csodái. Színesek, illatosak és szinte egész évben megörvendeztetik a kert tulajdonosait. A növények hálásak, meghálálják a törődést, a gondoskodást, és cserébe ellátnak minket szemet gyönyörködtető látvánnyal.

A településen járva látszik, milyen növények érzik jól magukat, és mik jellemzők a település egészére. Szerencs esetében számos jó növénnyel találkozhatunk, amik további telepítésével üdeséget adhatunk az utcáknak.

Egy virág bájos, két virág kedves, sok virág döbbenetes hatást tud elérni, ezért javaslatunkban a közterekre vonatkozóan tömeges ültetést ajánlunk. Ezt legkönnyebb évelőkkel vagy magról vetett virágokkal lehet megtenni. Ajánlott virágok a sok közül:

- ligetszépe / *Oenothera biennis*, *Oenothera speciosa* 'Siskiyou'
- menyecskeszem / *Coreopsis laciniata*, *C. tinctoria*
- borzas kúpvirág / *Rudbeckia hirta* 'Glória', 'Napfény'
- tollborzfé / *Pennisetum alopecuroides* 'Little Bunny'
- orvosi zsálya / *Salvia officinalis* 'Berggarten'
- díszgyertya / *Gaura lindheimeri* 'Gambit White', 'Siskiyou Pink'
- valamint cickafark félék, palástfű, őszirózsa, bőrlével, sarkantyúvirág, kékgyökér, krizantém, gyűszűvirág, golyaorr félék, sásliliomok, tűzeső, árnyékliliom, macskamenta, keserűfű, lángvirág, veronika félék, és waldstein pimpó.

A fák az utca és a település meghatározó elemei. Ha felülről ránézünk egy településre, meglepően sok zöld felületet, és ezen belül sok lombot látunk. A hagyományos településképhez hozzátartoznak az idős lombos fák. Utóbbiak nem egyszer a településen régóta jelenlévő, hagyományos fajták.

Egy idős fa értéke abban rejlik, hogy 100 év alatt számtalan hatás érte, számtalan sérülés érte, mégis áll, terem és árnyékot ad. Minden meglévő, idős fát meg kell becsülni a városban.

Szerencs központjában, ha fásításra kerül sor a következő, jellemezően klíma és várostűrő fajokat ajánljuk ültetésre. A település méretéből adódóan javasolt utcánként vagy településrészenként más fajt, de egységes fásítást alkalmazni:

- kislevelű hárs / *Tilia cordata*, *T. cordata* 'Debrecen'
- korai juhar / *Acer platanoides*
- gömbkőris / *Fraxinus ormus* 'Mecsek'
- török mogyoró / *Corylus colurna*
- keleti platán / *Platanus orientalis*
- japán akác / *Sophora japonica*
- vadgesztenye / *Aesculus hippocastanum*, ellenállóbb faj: *Aesculus carnea*
- valamint, mezei juhar, éger, fanyarka, nyírfa, galagonya, keskenylevelű kőris, díszalma, berkenye.

A belterületen kívül eső zöldfelületeken is szükség van a fákra, akár egyedül akár ligetben állva. Értékként tartjuk számon a réteken, legelőkön, kaszálókon és szőlősorok közt álló hagyásfákat, mert árnyékot és élőhelyet jelentenek a határban. A leggyakoribb hagyásfa fajok:

- egybibés galagonya / *Crataegus monogyna*
- vadkörte / *Pyrus pyraeaster*
- mezei juhar / *Acer campestre*
- vénic szil / *Ulmus laevis*,
- helyi körte fajok, berkenyék, vadalmák, (szőlőültetvények esetén)

A település teljes területén a növénytelepítés során el kell kerülni az agresszíven terjedő, inváziós fajok telepítését!

Utcák: Egy település megjelenése nem függetleníthető az épületektől, de még meghatározóbbak az utcák, terek, parkok és köztertek, melyek a település közösségi felületei. Akkor tűnik szépnek egy utcakép, ha rendezett. Ennek eszköze az árok rendbetétele (legyen szó akár gypes, akár betonozott árokról), a nyírt gyepfelületek, az ápolt fák, fasorok, a virágokkal díszített közterek és az egységes utcabútor használat. Különösen fontosak a növények egy olyan utca esetében, ahol komoly forgalom jelent terhelést, és zajt a mindennapokban. Ennek ellensúlyozására virágosak előkertek és fásított köztereket javasolt kialakítani.

Egy látványt harmonikusnak érzünk, ha könnyen átlátható, ezért az utcákon a különböző felületeket érdemes határozott vonalak mentén elválasztani, például az útnak szegélyt adni, a gyepet a saját felületén belül tartani, sövényrel segíteni az autósokat, gyalogosokat az úttestérzékelésében, illetve az árkokat tisztán tartani.

Vonalas elemként érzékeljük a fasorokat is, melyek esztétikai élményt és árnyékot is adnak. Ahol lehetőség van utcafásítást elindítani, ott ajánlott egy-egy utcának arcot adni gyümölcsfák, dísfák ültetésével, egységes koncepció mentén. Ügyelni kell azonban a közművektől és a burkolt felületektől való távolságra, mert a fák gyökere megsérülhet és kárt is okozhat egyszerre. Légvezeték alá kis növéssű, gömb koronájú fát ajánlott ültetni, de teljesen szabad úrszelvényű helyen nagyra növvő fát telepítsünk.

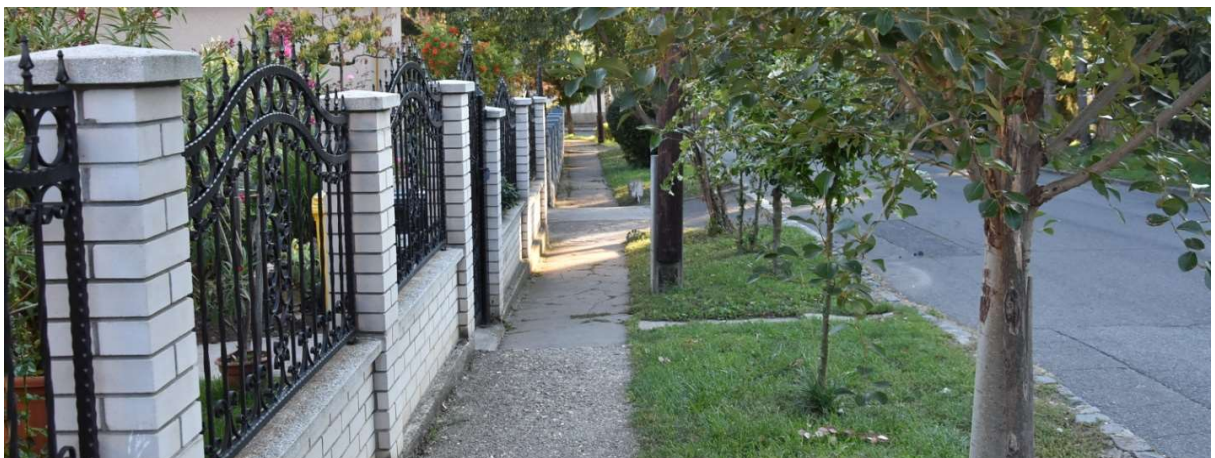
Hosszútávon az utcaképet zavaró, kusza légkábeleket földkábelre javasolt cserélni, melynek első lépése lehet, hogy az ingatlanok bekötése már felszín alatt történik. Számos ízléses kandelábert láthatunk a településen, ezek jó állapotban való megőrzése fontos, valamint hosszútávon az ANPI által ajánlott meleg fényű, lefelé világító, ernyős fényforrásra való átalakítása javasolt az élővilág védelmében.

Gyepes, betonozott és köves árkot is találunk a településen, mint lineáris elem szembeötlő része az utcának. Ökológiai szempontból a gyepes árkok ajánlottak, mert lehetővé teszi a víz közvetlen talajba jutását.

Az utak mentén elhelyezett berendezések, például információs táblák, hulladékgyűjtők, utcabútorok megjelenésükben illeszkedjenek egymáshoz, a település általános arculatához (a központban elkészült fejlesztés ezt az elvet követi, és ezzel egy minőséget hozott a település közterületeinek életébe). A buszmegálló kialakítás szintén illeszkedjen az utcaképbe, az egyéb környezet architektúra elemekhez és növényekhez. A nem használt, esetleg romos megjelenésű közterületi elemeket javasolt elbontani, helyüket rendezni.

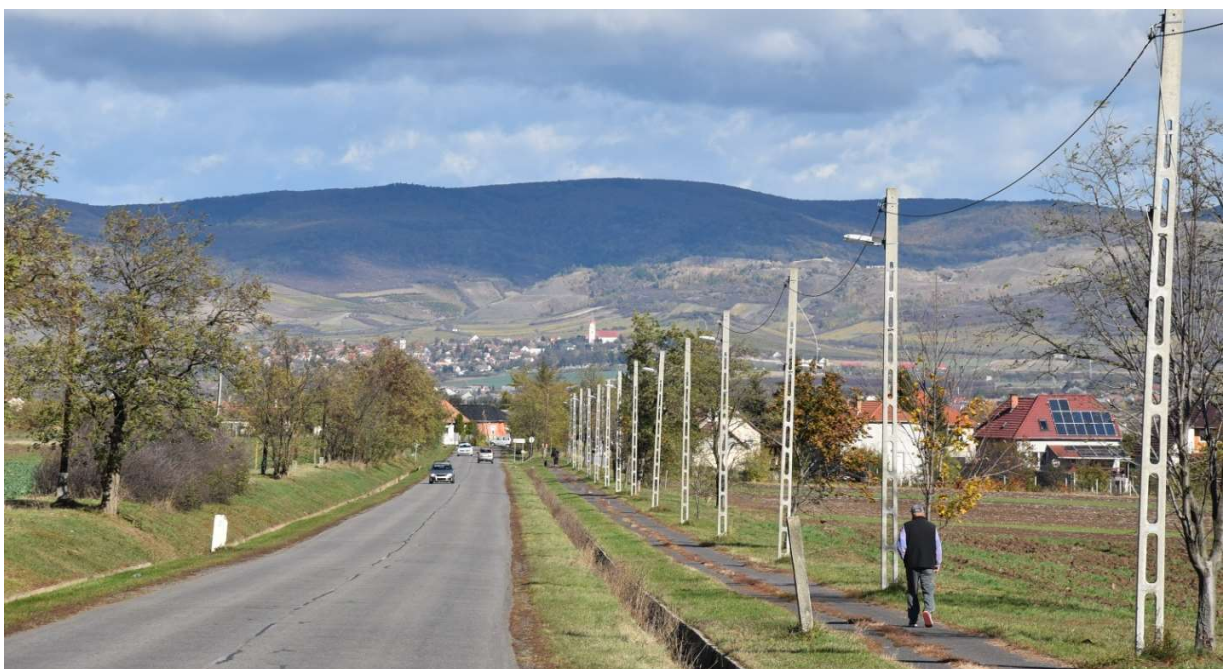
Szerencs utcáira általánosan elmondható, hogy rendezettek, legalább egyoldali árokkal rendelkeznek, és valamilyen fásítás jellemzi őket. Az Ondi út vegyes, kertvárosias képet mutat, sok diófa jelenik meg az utca mentén. A településen befelé haladva nyílik az utca, megjelenik a hárs és a nyír, mint utca fa, az uszoda után, a szakképző iskola előtt kiszélesedik az utca, az épület előtt pedig fás térré alakul. A Rákóczi út első szakasza városias és kopár, míg az ezt követő szakaszon igényes utcafásítás látható. A Spar és a Penny Market közt található körforgalom szintén igényes, és az ezt övező fatelepítés is. A Spar mellett induló gömbkőris fasor már szép, egységes képet mutat. A körforgalom túl oldalán álló gömb szivar sor szintén egységes, ám kevésbé látványos jelenség. A Penny market környezetében álló szomorú japán akácok és hársak a tér ékei, melyet az üzletet határoló sövény zár le.

A településen találunk jól fásított, zöldített területeket, utcákat, például: a vasútállomás környezete és háttere, a Dózsa György út fasora, mely vezeti a szemet, a Cukorgár melletti emlékpark az idős fenyő és nyírfáival, illetve a Gyár utca fiatal gömbkőris telepítése, mely évek múltán szép egységes és igényes képet fog adni a település fő ütőérének. Akadnak azonban gyéren vagy egyáltalán nem fásított részei Szerencsnek, melyekre javasoltjuk a mielőbbi zöldítést: Magyar utca, Bástya utca, Jókai utca és a Móricz Zsigmond utca környezete.

Ond településrészre jellemző a gyepes árok, járda, aszfaltos út, a fenyők, gyümölcsfák, gesztenye és akácfa jelenléte. A településrész általánosan rendezett képet mutat, melyből kiemelkednek a kisebb terek, jelentősebb épületek. A Fő utca egyik végén sem találunk település kaput, pedig fontos lenne jelezni az utazó számára, hogy itt nem egy leszakadt városi lakóterületről van szó, hanem önálló identitással rendelkező faluról, melyet Szerencshez csatoltak. A kifelé szélesedő utca erre lehetőséget is ad. A településen látható hordós köztéri növényesítést továbbra is javasoljuk, mert finom kapcsolatot jelent a lakott területek mögött induló szőlőheggyel és a vidéket híressé tevő borral.

Közterek: A település ritmusát adják a finoman formált terek, teresedések, utcák találkozásánál kialakult zöldfelületek, melyek sűrűsége a település élhetőségének is indikátora.

Méretéből és eszmei értékéből adódóan is az egyik legfontosabb épület a településen a két templom, az épületek környezete tükrözi a státuszát, hívogató és a minőséget hordozza. A templomok elhelyezkedése miatt, aki áthalad Szerencsen, nem biztos, hogy találkozik a templomokkal, mert a 37-es főút és a régi település főutcája nem esik egybe.

A burkolt közterek, esetleg egy-egy műalkotás körüli burkolt kis terek, és egyéb gyalogos terek esetében is fontos, hogy a burkolat illeszkedjen a környező településképbe. A terméskő használata helyett lassan hagyományosnak nevezhető szürke térburkolat mellett, bátran alkalmazzunk antracit színt, vagy esetleg melegebb színárnyalatokat, például homokszínt, mellyel kellemesebb, meghittebb hangulatú tereket teremthetünk. Azonban, ha mód van rá, részesítsük előnyben a helyi anyagú termésköveket, vagy a táj alapját képező kőtípushoz hasonló követ használjunk. Kerüljük az egybefüggő nagy burkolt felületeket, fákkal, cserjefoltokkal, virágágyásokkal, esetleg gyepterületekkel tegyük változatossá és kellemesebb mikroklímájúvá a területet. A terekre kihelyezett környezet architektúra elemek, berendezések illeszkedjenek egymáshoz és a település többi részén található utcabútorokhoz. A pihenő padokat árnyékos, félárnyékos helyre tegyük, a legkellemesebb a laza (áttört fényhatást eredményező) lombkoronájú fák alatt pihenni, de alkalmazhatunk stabil szerkezettel megépített köztéri árnyékolókat is, például virágos növényvel befuttatott pergolát.

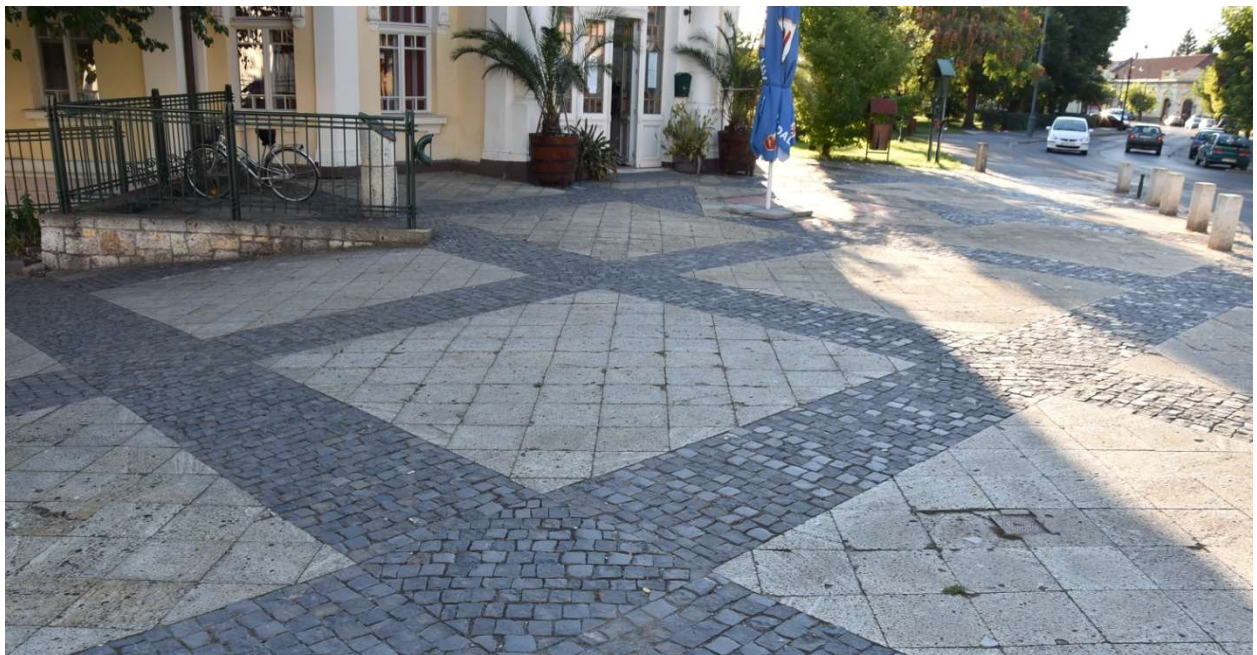
Emlékművek jelzik a település hajlandóságát az emlékezetre és nyitottságát a múlt felé. Szerencsen számtalan emlékműve arról tanúskodik, hogy a város tiszteli a múlt hőseit, és a jelen részévé teszi azáltal, hogy a köztéren felújított vagy új emlékműveket állít. A településen található emlékművek a következő nagy csoportokba sorolhatók: Bocskaihoz, Rákóczi Ferenchez kötődő, '48-as szabadságharcra, '56-os forradalomra és az I., illetve II. világháború hőseinek emléket állító helyek, szobrok. Az emlékművekhez tartozó terek, zugok mind a város térrendszerének részei, hasznos és igényes környezetű helyek.

Az egyik leginkább használt közösségi zöldfelületnek a játszóterek minősülnek. Fontos, hogy a lakóterületektől gyalogosan megközelíthető távolságban legyen olyan – mind anyag-használatában, mind formavilágában – minőségi játszótér, ahol nemcsak a gyermekek, de a rájuk felügyelő szülők, nagyszülők is kellemes pihenő környezetben lehetnek. A játszóterek esetében is ügyeljünk a napos és árnyékos területek létrehozására, itt is alkalmazhatunk magas esztétikai értékű virágzó dísfákat, cserjéket is.

A településkapu az, amivel az érkező először találkozik a távoli falukép után, ezért meghatározó eleme az első benyomásnak, mi várja a látogatót a város szélén. A virágos ágyás az egyik legalkalmasabb eszköze az üdvözlésnek, és színfoltja a település zöldfelületeinek. A régi települések egy vagy egy pár szép, nagyra növő, karakteres fával jelezték a lakott terület kezdetét mindkét oldalon. Ezt a gesztust a 21. században is megőrzésre érdemesnek tartjuk, ezért javasolt szép, településkaput jelző, karakteres fák ültetése. Javasolt fajok a növények fejezetben találhatók.

A buszmegálló olyan pontok egy településen, melyet az is lát, aki itt lakik, és az is, aki csak átutazik. Éppen ezért a buszmegálló elsődleges elem a település megítélésében, kialakítása tehát igényes kell legyen, illeszkedjen a településképhez, időtálló anyagokból épüljön meg, és nem mellesleg alkalmas kell legyen a várakozásra, fontos, hogy eső- és szél ellen védjen. A jelenleg látható buszmegállók megfelelnek a fenti javaslatoknak, amivel azt üzenik, hogy a település igényes, és ismeri saját értékeit, anyagainak.

Ond esetében két jelentősebb térnek nevezhető területtel találkozunk, melyből egyik a nem régen kialakított játszótér, illetve Fő utca és az Ond-Kossuth Lajos utca találkozásánál kialakított köztér, rajta a szoborszerű szökőkúttal, a sarkon álló épülethez közeli idős japánakáccal. Ez a kis tér önmagában is érték, de az idős fával együtt különös minőséget jelent a településen. Egy szépen karban tartott tér a település éke lehet.

A település zöldfelületi rendszere mindig fejleszthető, akár az utcák zöldfelületét, akár a terek hálózatát nézzük. A fejlesztés egyik eleme lehet Ondon a Fő utca Szerencs felőli harmada, ahogy a rézsús oldal kínál kiváló növényesítési lehetőséget. Szerencsen a Tatay Zoltán Sporttelep környezetének, és az Ondi út mentén épült új társasházak környezetének fejlesztése. A piac igényes kialakítással a település egyik rendezvénytere is lehetne.

A település közterületein megjelenő virágosítás (*Calla*, *Pennisetum*, *Salvia*...) igényes, a környező települések sorából kiemelkedően szép összképet mutat. Változatos faj- és fajtahasználatát a jövőben is javasoljuk megtartani, illetve kiegészíteni klímaturó fajokkal, fajtákkal.

Hosszútávon, – tájépítész szemmel értékelve - meg kell akadályozni Szerencs és Ond összenövését, mert két külön településről, két külön identitásról van szó. A kettő határán legalább 50-100 m széles, több funkciójú zöldsávot kell kialakítani, okulva Bekecs példájából, ahol a két település oly annyira összenőtt, hogy szabad szemmel és helyismeret nélkül meg sem lehet állapítani, hol ér véget az egyik, és hol kezdődik a másik.

8. HIRDETÉSEK, REKLÁMTÁBLÁK

- A hirdetések, reklámtáblák, cégérek az utcaképet jelentősen befolyásoló elemek. A reklámerdő, legyen az bármilyen felületen, zavarossá teszi az utcaképet, vizuális környezetszennyezésnek tekinthető, és feltehetőleg célját sem éri el, mert az információdömpinget a gyalogosan közlekedők sem tudják maradéktalanul befogadni. Természetesen szüksége van információra mind a helyben élőknek, mind pedig a városba látogatóknak, de célravezető a mértékletesség, amikor a jól megválasztott arculattal, színvonalasan kivitelezett reklámfelirattal, cégérrel, nem pedig táblák özönével próbáljuk megteremteni a tájékoztatást, figyelem felhívást.
- Épület tetőzetén reklám, reklámhordozó nem helyezhető el.
- Útmenti lábon álló reklámhordozók elhelyezése nem megengedett
- Hirdetőtáblát, cégtáblát, cégért épületen lehet elhelyezni, ezek mérete, elhelyezése, az épület megjelenésének függvénye, és mindig egyedi tervezést igényel. Amennyiben a védett homlokzatú épület esetében az épület előtti saját területen van rá lehetőség, úgy a homlokzat védelme érdekében a szolgáltatások egyedi tervezésű, az épület karakteréhez illő lábonálló reklámhordozón is megjeleníthetők.

Források:

Bencsik J.: Szerencs a vasútépítés és a nagyipar-telepítés hatására átalakult társadalma az 1890-es években. In: Szerencs és környéke 2002 (szerk.: Frisnyák S. - Gál A.)
Gál A.: A Szerencsi Cukorgyár története. In: Szerencs és környéke 2002 (szerk.: Frisnyák S. - Gál A.)
Kókai S.: Szerencs térszerkezeti helyének változása a XX. század folyamán. In: Szerencs és környéke 2002 (szerk.: Frisnyák S. - Gál A.)
Dr. Pinczés Zoltán - Dr. Konecsny Károly: Szerencs természetföldrajza In: Szerencs monográfiája 2005 (szerk.: Frisnyák S. Gál A.)
Dr. Takács Péter: Szerencs története In: Szerencs monográfiája 2005 (szerk.: Frisnyák S. Gál A.)
Dr. Csorba Csaba: Szerencs műemlékei In: Szerencs monográfiája 2005 (szerk.: Frisnyák S. Gál A.)
ITS 2014 Konzorcium: Szerencs Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája Megalapozó Vizsgálat
Nóvia Kft – Z-Terv: Szerencs Város és Szerencs-Ond Településrendezési Terve 2006

Fényképek:

Stúdió Bakos - Bakos Zoltán
AXIS Építésziroda Kft.
Zempléni Múzeum gyűjteménye
Szabó Lászlóné

Térképek:

www.mapire.eu

Készítette:

Salamin Ferenc települési főépítész szakmai útmutatása alapján
Szabó Lászlóné
Szerencsi Polgármesteri Hivatal Városfejlesztési Osztály
Közreműködő tájépítész: Szűcs Gábor
2019.